ምዕራፍ አንድ

የምንኖርባት መሬት

ከምዕራፉ የሚጠበቁ አጠቃላይ ውጤቶች

ተማሪዎች የዚህን ምዕራፍ ይዘቶች ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ፡-

- መገኛ ቦታዎችንና ዋና ዋና የዓለም መልክአ ምድሮችን እንዲሁም ዋና ዋና የዓለም ቋንቋዎችን ትገልጻላችሁ፡፡
- ጥንታዊ ዋና ዋና ሥልጣኔዎችን ታደንቃላችሁ፡፡
- ሕዝብ ተጠጋግቶና ተበታትኖ የሠፈረባቸው የዓለም ክፍሎችና ለልዩነቱ አስተዋጽኦ ያደረጉ ነገሮችን ትለያላችሁ፡፡
- የኢንዱስትሪ አብዮት ያስከተለውን ውጤቶች ትዘረዝራላችሁ፡፡
- የአፍሪካ ሕዝቦችን ፀረ ቅኝ አገዛዝ የትግል ታሪክን ትለያላችሁ፡፡
- አዳዲስ ሐሳቦች እንዴት እንደተገኙና ምንነታቸውን ታስረዳላችሁ፡፡

1.1 አኅጉራት

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት፡-

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- የሰባቱን አኅጉራት ካርታ ትሠራላችሁ፡፡
- የአኅጉራትን አንጻራዊ መገኛ ትገልጻላችሁ፡፡
- የዓለም አኅጉራትን ስፋት ታወዳድራላችሁ፡፡
- የዓለም ከፍተኛና ዝቅተኛ ቦታዎችን ትለያላችሁ፡፡
- የዓለም ታላላቅ ሐይቆችና ወንዞችን ትለያላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- አኅጉር
- ልሳነ ምድር
- ባሕረ ገብ መሬት

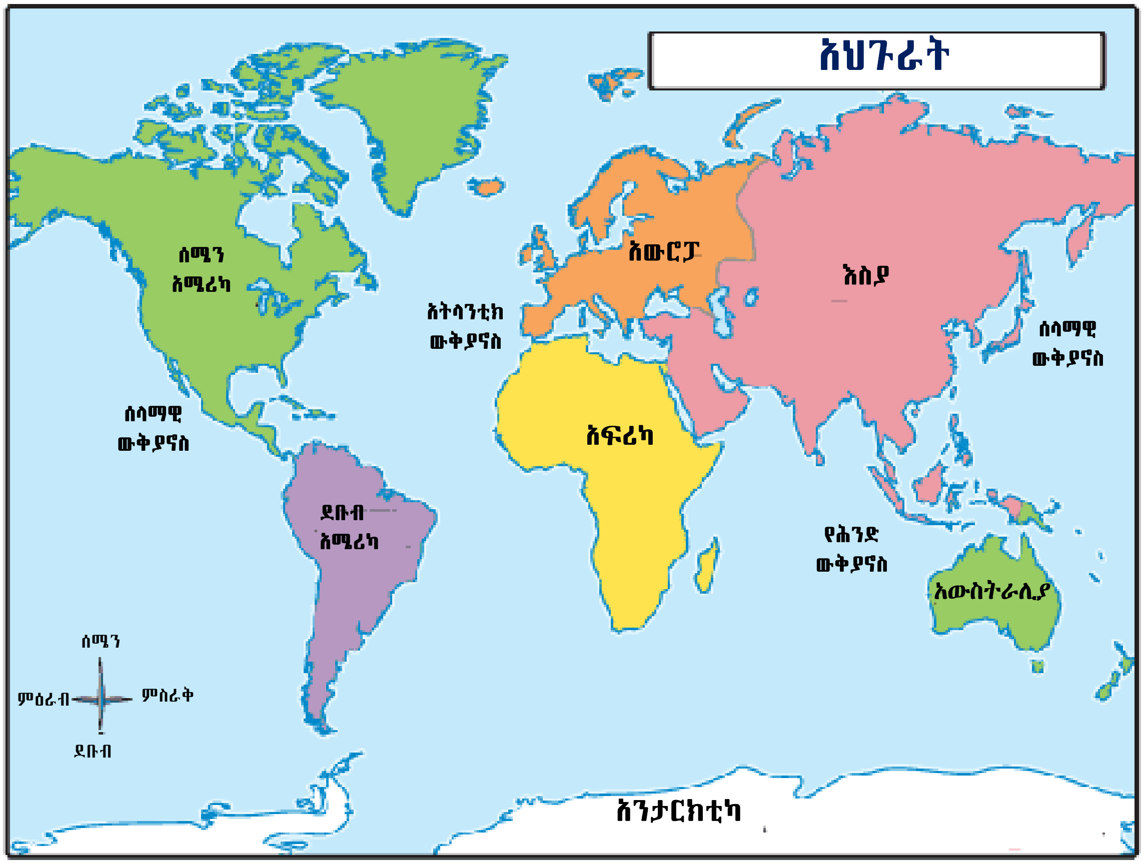

ምሥል 1.1 አኅጉራት

ሀ. የአኅጉሮች አንጻራዊ መገኛ እና መጠን

ከመሬት ውጫዊ አካል ሃያ ዘጠኝ በመቶ የሚሆነው የተሸፈነው በአኅጉሮችና በደሴቶች ነው፡፡ ሰባ አንድ በመቶ የሚሆነው የመሬት ውጫዊ አካል ደግሞ የተሸፈነው በውኃ አካላት ነው፡፡

አኅጉሮች በጣም ትልቅ የመሬት ክፍሎች ናቸው፡፡ በዓለም ላይ ሰባት አኅጉሮች አሉ፡፡ እነርሱም፡- እስያ፣ አፍሪካ፣ ሰሜን አሜሪካ፣ ደቡብ አሜሪካ፣ አንታርክቲካ፣ አውሮፓ እና አውስትራሊያ ናቸው፡፡ በምስል 1.1 ላይ እንደምትመለከቱት አኅጉሮች በመጠናቸው ይለያያሉ፡፡ በመጠኑ በዓለም ትልቁ አኅጉር እስያ ነው፡፡ አንታርክቲካ፣ አውሮፓ እና አውስትራሊያ በአንድ ላይ ቢደመሩ እንኳን እስያን አያህሉም፡፡ እስያ በመጠኑ አንታርክቲካን በስድስት እጥፍ ይበልጣል፡፡

ከሰባቱ አኅጉራት አምስቱ እርስ በእርሳቸው የተያያዙ ናቸው፡፡ በሌላ በኩል አንታርክቲካና አውስትራሊያ በውኃ የተከበቡ ናቸው፡፡ ሰሜን አሜሪካ እና ደቡብ አሜሪካ የፓናማ ልሣነ ምድር በተሰኘ ጠባብ የመሬት አካል ይገናኛሉ፡፡ አፍሪካም እንደዚሁ በስዊዝ ልሳነ ምድር ከእስያ ጋር ይገናኛል፡፡

የአኅጉራት አንጻራዊ መገኛ

- **እስያ**

እስያ በምሥራቅ ከሰላማዊ ውቅያኖስ (Atlantic Ocean)፣ በደቡብ ከሕንድ ውቅያኖስ፣ በሰሜን ከአርክቲክ ውቅያኖስ፣ በምዕራብ ከአውሮፓ፣ በደቡብ ምዕራብ ከሜዲትራንያን ምሥራቃዊ ጫፍ፣ ከስዊዝ ልሳነ - ምድርና ከቀይ ባሕር ጋር ይዋሰናል፡፡

- **አፍሪካ**

አፍሪካ በደቡብ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ (Atlantic ocean)፣ በሰሜን ከአውሮፓ፣ በምሥራቅ ከእስያ (በሜዲትራንያን ምሥራቃዊ ጫፍ፣ በስዊዝ ልሳነ ምድር እና በቀይ ባሕር አማካይነት)፣ በምዕራብ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ ጋር ይዋሰናል፡፡

- **ሰሜን አሜሪካ**

ሰሜን አሜሪካ በምሥራቅ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ፣ በደቡብ ከደቡብ አሜሪካ (በፓናማ ልሳነ ምድር አማካይነት)፣ በሰሜን ከአርክቲክ ውቅያኖስ፣ በምዕራብ ከሰላማዊ ውቅያኖስ ጋር ይዋሰናል፡፡

- **ደቡብ አሜሪካ**

ደቡብ አሜሪካ በስተሰሜን ከሰሜን አሜሪካ (በፓናማ ልሳነ ምድር አማካይነት)፣ በስተ-ደቡብ ከአንታርቲክ ውቅያኖስ፣ በስተ-ምሥራቅ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ፣ እና በስተ-ምዕራብ ከሰላማዊ ውቅያኖስ ጋር ይዋሰናል፡፡

- **አንታርክቲክ**

አንታርክቲካ ዙሪያውን በአንታርክቲክ ውቅያኖስ የተከበበ አኅጉር ነው፡፡

- **አውሮፓ**

አውሮፓን በስተምሥራቅ እስያ፣ በስተምዕራብ አትላንቲክ ውቅያኖስ፣ በስተሰሜን አርክቲክ ውቅያኖስ፣ በስተ ደቡብ የሜዲትራንያን ባሕርና አፍሪካ ያዋስኑታል፡፡

- **አውስትራሊያ**

አውስትራሊያ በምሥራቅና በሰሜን ከሰላማዊ ውቅያኖስ፣ በምዕራብ ከሕንድ ውቅያኖስ እንደሁም በደቡብ ከአንታርክቲክ ውቅያኖስ ጋር ይዋሰናል፡፡

ለ. የአኅጉሮች ዋና ዋና ገጽታዎች

ሠንጠረዥ 1.1 የአኅጉሮች ዋና ዋና ገጽታዎች

አኅጉር	ጠቅላላ ስፋት በስኩዌር ኪሎ ሜትር	ጠቅላላ የመሬት ክፍል በመቶኛ	በጣም ከፍተኛ ተራራዎች (በሜትር)	በጣም ሰፋፊ ሐይቆች (በስኩዌር ኪሎ ሜትር)	ታላላቅ ወንዞች (በኪሎ ሜትር)
እስያ	44,810,880	29.9	የኤቨረስት ተራራ 8850	ካስፒያን ባህር 371,083	ያንግቲዝ 2461
አፍሪካ	30,350,000	20.2	የኪሊማንጀሮ ተራራ 5895	ቪክቶሪያ ሐይቅ 96,500	ናይል 6695
ሰሜን አሜሪካ	24,367,875	16.3	የማኬንሊ ተራራ 6195	ሱፐርየር ባህር 82,435	ሚሲሲፒ 2303
ደቡብ አሜሪካ	17,831,606	11.9	የሴሮ አኮንካዋ 6977	ቲቲካካ ባህር 8,303	አማዞን 2483
አንታርክቲካ	14,002,590	9.4	የቪንሰን ማሲፍ 5141	–	–
አውሮፓ	9,935,233	6.6	የኤልብረስ ተራራ 5643	ላዶጋ ባህር 18,373	ቮልጋ 1361
አውስትራሊያ	8,289,000	5.7	የኰሲዩስከን 2228	ታፓ ባህር 606	ዳርሊንግ 105
ዓለም	149,568,790	100.0	ኤቨረስት 8850	ካስፒያን ባርሕ 371,088	ናይል 6695

ምንጭ፡- ፓውል ኖርድ ኢንግሊሽ፡- ጂኦግራፊ ሕዝቦችና ቦታዎች በተለዋዋጩ ዓለም፤ ኤንቲሲ አሳታሚ ቡድን፣ አልኖይስ (የተባበሩ የአሜሪካ ኢንግሎሽ ግዛቶች፣ 1995 እ.አ.አ)

FDR Ethiopia republished

ምሥል 1.2 የኤቨረስት ተራራ

ውስን ጥናት

በኤቨረስት ተራራ አጠገብ የሚኖር ቤተሰብ

የኤቨረስት ተራራ ለመወጣት የማይቻል ተደርጎ ሲታሰብ አንዳንዶች ደግሞ የመጨረሻ ፈተና ሆኖባቸው ቆይቷል፡፡ የተራራው ከፍታ 8,850 ሜትር ሲሆን የሚገኘውም በሂማሊያ በቻይና ቲቤትና በኔፓል ድንበሮች አካባቢ ነው፡፡

የኤቨረስት ተራራን መውጣት በጣም አስቸጋሪ ብቻም ሳይሆን አደገኛም ነው፡፡ ተራራውን የሚወጡ ሰዎች የተራራ ከፍታ በሚያስከትላቸው አሉታዊ ተጽእኖዎች የተራራ በሽታ(mountain sickness) የተነሣ ችግር ይገጥማቸዋል፡፡ በተጨማሪም በዚህ ከፍተኛሥፍራ ላይ ሰዎችም ይሁኑ እጽዋት እንዲሁም ሌሎች ፍጥረታት መኖር አይችሉም፡፡ ስለዚህም ወደ ተራራው ለሚወጡ ሰዎች ምግብ ማግኘት ያስቸግራል፡፡ በዚህ የተነሣ ወደ ተራራው የሚወጡ ሰዎች አስቀድመው ምግባቸውንና ሌሎች የሚያስፈልጉአቸውን ቁሳቁሶች ማዘጋጀት ይጠበቅባቸዋል፡፡ ወደ ተራራው የሚወጡ ብዙ ሰዎች ምግባቸውንና ዕቃቸውን የሚሸከሙላቸው ሸርፓ(Sherpa) በመባል የሚታወቁትን በተራራው ግርጌ የሚኖሩትን ሰዎች ይቀጥራሉ፡፡

ሸርፓዎች ከዛሬ 300 ዓመታት በፊት በደቡብ ሂማሊያ አካባቢ ከምትገኘው ከቲቤት የፈለሱ ናቸው፡፡ ሸርፓ ማለት ብዙዎች እንደሚያስቡት ዕቃ ተሸካሚ ማለት ሳይሆን የአካባቢው ሰዎች ስያሜ ነው፡፡ ወደ ሂማሊያ በሚደረገው ጉዞና ወደ ኤቨረስት ተራራ ለመውጣት ሸርፓዎች በመንገድ መሪነት የሚያገለግሉ የአካባቢውን መልክአ ምድር ጠንቅቀው የሚያውቁ ባለሙያዎች ናቸው፡፡ ሸርፓዎች የቡድሃ እምነት ተከታዮች ናቸው፡፡

ውስን ጥናት

ጉብኝት በሙት ባሕር

ሙት ባሕር ከባሕር ጠለል በታች 400 ሜትር ጥልቀት ያለው በታላቁ ስምጥ ሸለቆ ወለል ላይ የሚገኝ የዓለማችን ዝቅተኛ ሥፍራ ነው፡፡ የሙት ባሕር አካባቢ ዳርቻዎች፣ ብሔራዊ ፓርኮች፣ ጥብቅ ሥፍራዎች በጎብኚዎች መስብህነት የታወቁ ናቸው፡፡ የሚከተሉትን ሥፍራዎች ለምሳሌ እንመልከት፡፡

- የካሊያ ዳርቻ (Kalia beach): ውኃማ የመዝናኛ ሥፍራ ሲሆን የመዋኛ ገንዳዎች ያሉትና የውኃ ላይ ውድድሮችም ይካሄዱበታል፡፡
- ኩምራን ብሔራዊ ፓርክ (Qumran National Park): ጥንታዊ የመኖሪያ አካባቢ ነበር፡፡ በኩምራን ሸለቆ አካባቢ በሚገኙ ዋሻዎች የሙት ባሕር ጥቅሎች(the Dead Sea scrolls) በመባል የሚታወቀው ጥንታዊ የተለያዩ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን የሚያሳይ የብራና ጥቅል ተገኝቷል፡፡ በአካባቢው ሆቴሎችና የስጦታ ዕቃ መሸጫ ሱቆች ይገኛሉ፡፡
- ማሳዳ ብሔራዊ ፓርክ (Masada National Park): በአካባቢው የቅሪት አካላት ቁፋሮ የሚካሄድበት ሥፍራ ነው፡፡ የሔሮድስ ተራራ፣ ሆቴሎችና የስጦታ ዕቃ መሸጫ ሱቆች በአካባቢው ይገኛሉ፡፡
- የማዕድን ዳርቻዎች (Mineral beach): በተፈጥሮ ማዕድን የበለጸገ የመዋኛ ሥፍራ፣ የታሸጉ ጭቃዎች(mud packs) መዝናኛዎች በአካባቢው ይገኛሉ፡፡
- አሻ የጎብኝዎች ማዕከል (Ahava visitors' center): በሙት ባሕር አካባቢ ከተገኙ የተፈጥሮ ሀብቶች የተቀመሙ የመዋቢያና የመድኃኒት ምርቶች፣ የመረጃ ማዕከልና የስጦታ ዕቃ መሸጫ ሱቆች በአካባቢው ይገኛሉ፡፡
- ኢኑት ዙኪም (Einut Zukim or Ein Fesh'ha): ጥብቅ የተፈጥሮ አካባቢ፣ የመዋኛ ገንዳዎችና ምንጮች፣ የመታጠቢያ ዳርቻዎችና መዝናኛዎች በአካባቢው ይገኛሉ፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.1

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የአፍሪካን አንጻራዊ መገኛ ግለጹ፡፡
- ከሰሜን አሜሪካና ከአፍሪካ በቆዳ ስፋት የትኛው ይበልጣል?
- በቆዳ ስፋት ትልቁ አኅጉር የትኛው ነው?
- በከፍታው ከዓለም ትልቁ ተራራ ማነው? ከፍታው ስንት ሜትር ነው? የት ይገኛል?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- የዓለም ካርታ ሠርታችሁ ሰባቱን አኅጉራት አመልክቱ፡፡
- ሰባቱን አኅጉራት በቆዳ ስፋታቸው መጠን ከዝቅተኛ ወደ ከፍተኛ በቅደም ተከተል አስቀምጧቸው፡፡

1.2 የዓለም ሕዝቦች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- በዓለም ላይ የሚነገሩ ዋና ዋና ቋንቋዎችን ትገልጻላችሁ፡፡
- ዋና ዋና የዓለም ቋንቋዎችን መገኛን በካርታ ላይ ታመለክታላችሁ፡፡
- ጥንታዊ የዓለም ሥልጣኔዎች ያበረከቱትን አስተዋጽኦ ትገልጻላችሁ፡፡
- የጥንት ሰዎች ለዓለም ያበረከቱትን ስልጣኔዎች አስተዋጽኦ ታደንቃላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ማንዳሪን
- ሳቲን
- ኪስዋሂሊ
- ፓትሪሺያኖች

◈ የዓለም ዋና ዋና ቋንቋዎች

ቋንቋ የሰው ልጅ ሐሳቡን በንግግር ወይም በምልክት ወይም በጽሑፍ የሚገልጽበት ዘዴ ነው፡፡ ቋንቋ በሰው ልጆች መካከል እጅግ በጣም አስፈላጊ የሆነ የመገናኛ ዘዴ ነው፡፡ ለመግባባትና ሐሳብን ለመግለጽ ቋንቋ ጠቃሚ ነው፡፡

በዓለማችን 6000 የሚደርሱ ቋንቋዎች ይነገራሉ፡፡ ብዙዎቹ ቋንቋዎች የሚነገሩት አነስተኛ ቁጥር ባላቸው ሕዝቦች ነው፡፡ በተቃራኒው ደግሞ አንድ ሚሊዮን ወይም ከዚያ በላይ ቁጥር ባላቸው ሕዝቦች የሚነገሩ ከ200 በላይ ቋንቋዎች ይገኛሉ፡፡ ሃያ ሦስት የሚሆኑ ቋንቋዎች ደግሞ 50 ሚሊዮን እና ከዚያ በላይ ቁጥር ባላቸው ሕዝቦች ይነገራሉ፡፡ በዓለም ላይ አገልግሎት ከሚሰጡት ዋና ዋና ቋንቋዎች ማንዳሪን፣ እንግሊዝኛ፣ ፈረንሣይኛ፣ ስፓኒሽ፣ ራሽያኛና አረብኛ ጥቂቶቹ ናቸው፡፡

1. *ማንዳሪን፡-* በቻይና በይፋ የሚነገር ቋንቋ ሲሆን በ600 ሚሊዮን ያህል ሕዝብ ይነገራል፡፡
2. *እንግሊዝኛ፡-* በዓለም ላይ በጣም በስፋት የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ በብዙ ሀገሮች የእንግሊዝኛ ቋንቋ በዋነኛ ቋንቋነት ወይም በሁለተኛ ደረጃ ቋንቋነት ያገለግላል፡፡ ዛሬ 400 ሚሊዮን የሚሆን ሕዝብ የእንግሊዝኛ ቋንቋን በዋነኛ ቋንቋነት ይናገራል፡፡ አብዛኛዎቹ የእንግሊዝኛ ቋንቋ ተናጋሪዎች በአውስትራሊያ፣ በካናዳ፣ በታላቋ ብሪታኒያ፣ በአየርላንድ፣ በኒውዚላንድ፣ በደቡብ አፍሪካ፣ እና በተባበሩት የአሜሪካ ግዛቶች ይገኛሉ፡፡ ከ17ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ እንግሊዞች አፍሪካን፣ አውስትራሊያን፣ ሕንድንና ሰሜን አሜሪካን በአሰሳ ካገኙአቸው በኋላ ቅኝ ግዛት ካደረጉዋቸው ጀምሮ የእንግሊዝኛ ቋንቋ በመላው ዓለም ሊስፋፋ ችሎአል፡፡ በአሁኑ ጊዜ የእንግሊዝኛ ቋንቋ ለሳይንስና ቴክኖሎጂ ዓለም አቀፋዊ ቋንቋ በመሆን ያገለግላል፡፡ የሥራ እና የዓለም አቀፍ ግንኙነት ቋንቋም በመሆን በመላው ዓለም በማገልገል ላይ ይገኛል፡፡
3. *ፈረንሣይኛ፡-* በፈረንሣይ በስፋት የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ እንዲሁም በቤልጂየም፣ በካናዳ፣ በሀይቲ፣ በሉክሰምበርግ፣ በስዊዘርላንድና በተባበሩት መንግስታት በይፋ የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ ከ90 ሚሊዮን የሚበልጥ ሕዝብ ፈረንሣይኛን እንደ አፍ መፍቻ ቋንቋው ይጠቀምበታል፡፡ በሚሊዮን የሚቆጠሩ ሌሎች ሕዝቦች ደግሞ በሁለተኛ ደረጃ ቋንቋነት ይገለገሉበታል፡፡
4. *ስፓኒሽ፡-* በስፔን በስፋት የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ እንዲሁም በብዙ የደቡብ አሜሪካ ሀገሮች ስፓኒሽ በይፋ የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ በመላው ዓለም 297 ሚሊዮን የሚሆን ሕዝብ የስፓኒሽ ቋንቋ ይናገራል፡፡

© MoE FDRE Ethiopia Not to be republished

5. **ራሽያኛ፡-** በራሽያ በስፋት የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ 153 ሚሊዮን የሚገመት ሕዝብ እንደ አፍ መፍቻ ቋንቋ ይጠቀምበታል፡፡ ራሽያኛ በአውሮፓ በስፋት ከሚነገሩት ቋንቋዎች በሦስተኛ ደረጃ ላይ ይገኛል፡፡ እንዲሁም በተባበሩት መንግሥታት ከሚነገሩት ስድስት የሥራ ቋንቋዎች አንደኛው ነው፡፡
6. **አረብኛ፡-** በዓለም ላይ በስፋት ከሚነገሩ ቋንቋዎች አንዱ ነው፡፡ በመካከለኛው ምሥራቅ እና በሰሜን አፍሪካ በሚገኙ የአረብ ሀገሮች በይፋ የሚነገር ቋንቋ ነው፡፡ እነዚህ የአረብ ሀገሮች ግብፅ፣ ኢራቅ፣ ዮርዳኖስ፣ ሊባኖስ፣ ፍልስጤም፣ ሳውዲ አረቢያና ሶርያ ናቸው፡፡

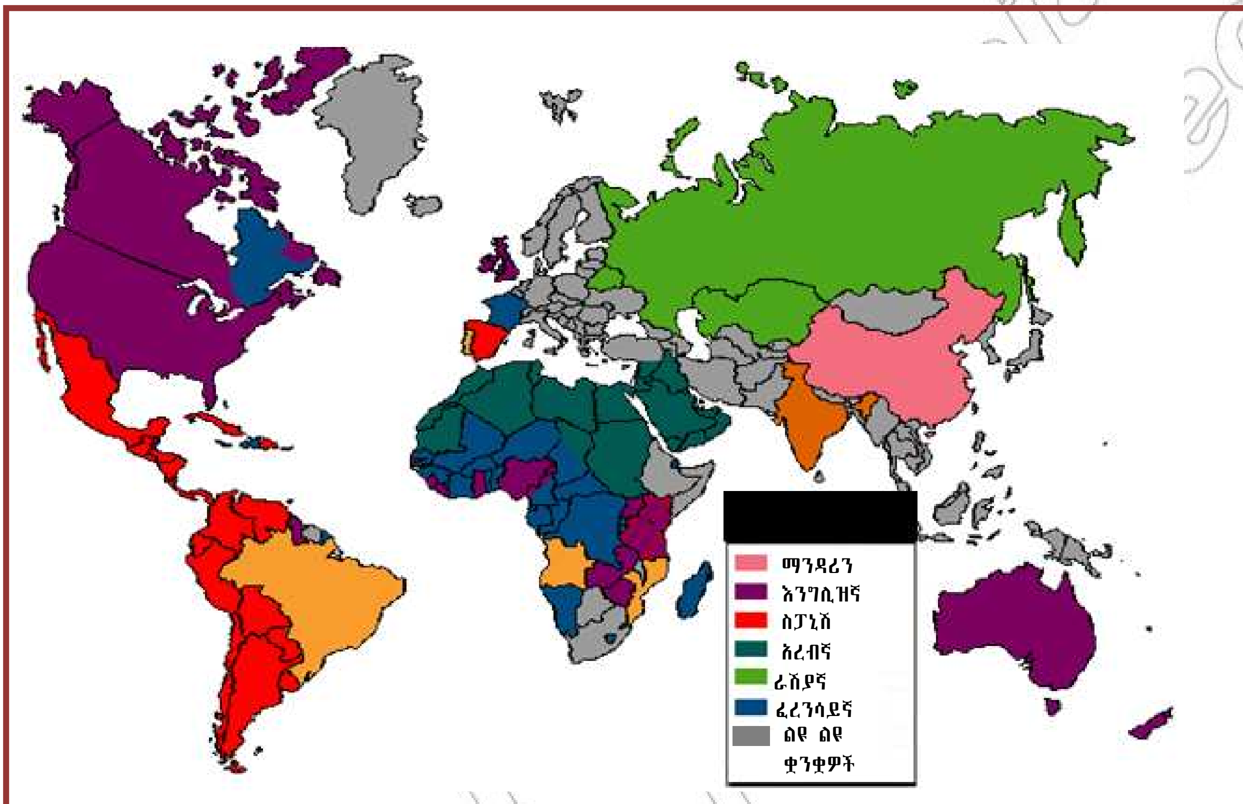

ምሥል 1.3 የቋንቋዎች ሥርጭትን የሚያሳይ የዓለም ካርታ

ውስን ጥናት

ኦዲንጋ

ኦዲንጋ የኩኩዮ ተወላጅ ሲሆን የሚኖረው በኬንያ ሞምባሣ ነው፡፡ ኦዲንጋ በቤት የኩኩዮ ቋንቋ ይናገራል፡፡ የተለያዩ ነገሮችን ለመግዛት ወደ አካባቢው ገበያ ሲሄድ ደግሞ የኪሲዋሂሊ ቋንቋ ይናገራል፡፡ ትምህርቱን የሚማረው ደግሞ በእንግሊዝኛ ቋንቋ ነው፡፡ ኦዲንጋ አብረውት የሚማሩ ከዩጋንዳ፣ ከታንዛኒያ፣ ከሩዋንዳ እና ከኮንጎ ዲሞክራቲክ ሪፐብሊክ የመጡ ጥቂት ጓደኞች አሉት፡፡ ሁሉም የኪስዋሂሊ ቋንቋ ይናገራሉ፡፡ የኪስዋሂሊ ቋንቋ በብዙ የምሥራቅ አፍሪካ ሀገራት በስፋት ይነገራል፡፡ ስለዚህም የቋንቋው ተናጋሪዎች በክልሉ በቀላሉ ለመንቀሳቀስና ለመግባባት ይችላሉ፡፡ ኦዲንጋም ከተለያዩ የምሥራቅ አፍሪካ ሀገራት ከመጡት ጓደኞቹ ጋር በቀላሉ ይግባባል፣ ይማራል እንዲሁም በጋራ ያጠናል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2

ክንውን ሀ

በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- በዓለም በጣም ብዙ ተናጋሪ ያሉት ቋንቋ የትኛው ነው?
- አንድ ሚሊዮን ወይንም ከዚያ በላይ ተናጋሪዎች ያሉዋቸው ስንት ቋንቋዎች አሉ?
- ፈረንሳይኛ ብሔራዊ ቋንቋቸው የሆኑ ሀገሮችን ስም ጻፉ፡፡
- የደቡብ አሜሪካ ሀገሮች በይፋ የሚናገሩት ቋንቋ ምን ተብሎ ይጠራል?
- የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የሚገለገልባቸውን ቋንቋዎች ስም ጻፉ፡፡
- የአረብኛ ቋንቋን በስፋት የሚጠቀሙ የመካከለኛ ምሥራቅ ሀገሮችን ስም ጻፉ፡፡

◈ ጥንታዊ የዓለም ሥልጣኔዎች

- በዓለም ጥንታዊ ሥልጣኔ የነበራቸው ጥቂት ሀገራት እነማን ናቸው?

1. ጥንታዊት ግሪክ

- ምዕራባዊ ሥልጣኔ የተጀመረው በየትኛው ሀገር ነው?

ምዕራባዊ ሥልጣኔ የተጀመረው ከ2500 ዓመታት በፊት በጥንታዊ ግሪክ ነበረ፡፡ ሥልጣኔው ያደገው በግሪክ ከተሞች ነበር፡፡ የጥንታዊ ግሪክ ከተሞች ራሳቸውን የቻሉ ነጻ መንግሥታት ነበሩዋቸው፡፡

የግሪክ ከተሞች በመጀመሪያ የነበራቸው አስተዳደር በጥቂት ኃያላን ሰዎች የሚመራ ነበረ፡፡ እ.አ.አ በስድስተኛው መቶ ዓመተ ዓለም አንዳንድ የግሪክ ከተሞች ለመጀመሪያ ጊዜ ዲሞክራሲያዊ አስተዳደርን በሥራ ላይ አውለዋል፡፡ መላው የግሪክ ዜጎች፣ ከሴቶችና ከባርያዎች በስተቀር የመምረጥና የመመረጥ መብት ነበራቸው፡፡ እንዲሁም የፖለቲካና የዳኝነት ሥልጣን መያዝ ይችሉ ነበር፡፡ በሥልጣኔያቸው የታወቁት የግሪክ ከተሞች **አቴንስ** እና **እስፓርታ** ነበሩ፡፡

አቴንስ ሰፊ የቆዳ ሽፋንና ከፍተኛ የሕዝብ ቁጥር የነበራት ታላቅ የግሪክ ጥንታዊ ከተማ ነበረች፡፡ አቴንስ በጥንታዊ ግሪክ ዋነኛዋ የዲሞክራሲ ሥርዓት ማዕከል ነበረች፡፡ የአቴንስ ዲሞክራሲ ቀጥተኛ ደሞክራሲ እንጂ በውክልና የሚመራ ዲሞክራሲ አልነበረም፡፡ ይህም ማለት መላው የአቴንስ ከተማ ዜጎች በአንድ ላይ ተሰብስበው ከተወያዩ በኋላ ውሳኔ ይሰጣሉ፡፡ ይህንን የመሰለው ስብሰባ ሸንጎ በመባል ይታወቅ ነበር፡፡

በተጨማሪም አቴንስ የግሪክ የባሕል ማዕከል ነበረች፡፡ ፍልስፍና የተጀመረው በጥንታዊቷ ግሪክ ነበር፡፡ በጥንታዊ ግሪክ የነበሩ ሦስቱ ታዋቂ ፈላስፋዎች ሶቅራጥስ፣ አፍላጦንና አርስጣጣሊስ (Socrates, Plato, Aristotle) ይባላሉ፡፡ የተወኙት ጽሑፎችን ለመጀመሪያ ጊዜ የጻፉት ጥንታዊ ግሪኮች ናቸው፡፡ ጥንታዊውን የዓለም ታሪክ ለመጀመሪያ ጊዜ የጻፈው ታዋቂው ግሪካዊ ሔሮዱቶስ «የታሪክ አባት» በመባል ይታወቃል፡፡ ጥንታዊ ግሪኮች በሒሣብ፣ በፊዚክስ፣ በሥነ ፈለግ፣ በጂኦግራፊ እና በሕክምና ሙያ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል፡፡ በሕክምና ሙያ የታወቀው ሒፖክራተስ «የሕክምና አባት» በመባል ይታወቃል፡፡

የጥንታዊ ግሪኮች የሥነ-ሕንፃ ጥበብ በአሁኑ ዘመን ለሚገነቡ ሕንጻዎች ሞዴል በመሆን ያገለግላል፡፡

ዘመናዊው የኦሎምፒክ ስፖርት ውድድር የተወሰደው ጥንታዊ ግሪኮች ኦሎምፒያ በተሰኘ ቦታ በየአራት ዓመቱ ያካሄዱት ከነበረው የስፖርት ወድድር ነው፡፡

© MoE, FDRE Ethiopia. Not to be republish

ምሥል 1.4 የጥንታዊ ግሪክ ሥነ - ሕንፃ

ምሥል 1.5 የዲስከስ ወርዋሪ ሀውልት

2. ጥንታዊት ሮም

- **በዓለም ላይ የመጀመሪያውን ሕዝባዊ መንግሥት (ሪፐብሊክ) የመሠረቱት የትኞቹ ሕዝቦች ነበሩ?**

የመጀመሪያዎቹ ሮማውያን ላቲኖች ነበሩ፡፡ የሮም ሰዎች እ.ኤ.አ በ500 ዓ.ዓ. አካባቢ የሮማውያን ሪፐብሊክ (ሕዝባዊ መንግሥት) አቋቋሙ፡፡ የሪፐብሊኩ መሪዎች የሀገር ጉዳይ ጠባቂ (Consul) በመባል ይታወቁ ነበር፡፡ የሮም ሕዝቦች በሦስት ዋና ዋና መደቦች ይከፈሉ ነበር፡፡ እነርሱም:-

- መሳፍንቶች (ፓትሪሺያኖች)
- ባለመሬቶች (ኤኩቴስ)
- ተራው ሕዝብ (ፕሌቢያኖች) ናቸው፡፡

- መሳፍንቶች (ፓትሪሺያኖች) የሚባሉት በጣም ብዙ ሀብት የነበራቸው ሰዎች ናቸው፡፡
- ባለመሬቶች (ኤኩቴስ) የሚባሉት ሀብት የነበራቸው ነገር ግን መሳፍንቶች ያልሆኑ ናቸው፡፡
- ተራው ሕዝብ (ፕሌቢያኖች) የተባሉት ደሃ አርሶ አደሮች፣ የዕደ ጥበብ ሠራተኞች፣ አነስተኛ ነጋዴዎችና የቀን ሠራተኞች ነበሩ፡፡

እ.ኤ.አ በ270 ዓ.ዓ. አካባቢ ሮም ቀስ በቀስ እየተስፋፋች አብዛኛውን የኢጣሊያን ክፍል ለመቆጣጠር በቃታለች፡፡ በጥንት ዘመን የሮማውያን መንግሥት በመላው ዓለም በጣም የታወቀ ወታደራዊ መንግሥት ነበረ፡፡ የጥንታዊት ሮም ዝነኛ ወታደራዊ መሪ ጁልዮስ ቄሣር በመባል ይታወቃል፡፡

ውስን ጥናት

የጥንታዊት ሮም ሥልጣኔ

ሮማውያን እ.አ.አ በ509 ዓ.ዓ. የነበረውን ንጉሣዊ አገዛዝ አስወግደው በምትኩ ሕዝባዊ መንግሥት አቋቋሙ። ከዚያ በኋላ ሁሉም ዜጎች መሪዎቻቸውን በነጻ መምረጥ ችለዋል።። የተመረጡት መሪዎችም የመረጣቸውን ሕዝብ በመወከል በሕዝቡ ስም ያስተዳድሩ ነበር። ይህ ሕዝባዊ መንግሥት በቆየባቸው 500 ዓመታት ሮም ከአንዲት አነስተኛ ከተማነት ተነሥታ በዓለም ላይ ኃያል መንግሥት ለመሆን በቅታለች።

የሮም ሕዝባዊ መንግሥት በተመሠረተበት ወቅት አብዛኛዎቹ የሮም ኑዋሪዎች ፓትሪሽያን በተባሉ ጥቂት የመሬት ከበርቴዎች ተፅዕኖ ሥር ወድቀው ነበር። አርሶ አደሮች፣ የዕደ ጥበብ ባለሙያዎችና አነስተኛ ነጋዴዎች የሚገኙበት የተራው ሕዝብ መደብ የማስተዳደር ሥልጣን አልነበረውም። በኅብረተሰቡ ዝቅተኛውን ሥፍራ ይዘው የሚገኙት ባሮች የዜግነት መብት አልነበራቸውም።

እ.አ.አ በ27 ዓ.ዓ ላይ የሮማውያን ሕዝባዊ መንግሥት በሮማውያን ንጉሠ-ነገሥታዊ መንግሥት (Empire) ተለወጠ። አውግስጦስ ቄሣር የመጀመሪያው ንጉሠ-ነገሥት ነበር።

ምሥል 1.6 ጥንታዊ ሮማዊ

ሮማውያን ለዓለም ሥልጣኔ የራሳቸውን አስተዋፅኦ አድርገዋል። የሮማውያን ሕጎች ለብዙ የምዕራብ አውሮፓና የደቡብ አሜሪካ ሕጎች መሠረት ናቸው።

ሮማውያን ሥነ-ሕንጻ ግንባታና በመንገድ ሥራ ከፍተኛ ሥልጣኔ ነበራቸው። አውሮፓውያን የላቲን ፊደላትን ያገኙት ከጥንታዊ ሮማውያን ነው። ለብዙ አውሮፓውያን ቋንቋዎች ዕድገት መሠረቱ የሮማውያን ላቲን ቋንቋ ነው።

3. ጥንታዊት ቻይና

- በጥንታዊ ቻይና ታላቁ ግንብ የታነጸበት ምክንያት ምን ነበረ?

የጥንታዊት ቻይና ሥልጣኔ የተጀመረው በቢጫ ወንዝ ሸለቆ (Yellow River valley) ነበር። በጥንታዊት ቻይና የመጀመሪያው ሥርወ-መንግሥት የሻንግ ሥርወ መንግሥት ይባላል። የሻንግ ነገሥታት መግዛት የጀመሩት እ.አ.አ በ1700 ዓ.ዓ ገደማ ነበረ። በሻንግ ሥርወ መንግሥት ዘመን ቻይናውያን የአጻጻፍ ሥርዐት፣ የቀን መቁጠሪያ እና የተሻሻለ የነሐስ ሥራ ጥበብ ለዓለም አበርክተዋል። ጥንታዊ ቻይናውያን የራሳቸው የአጻጻፍ ዘዴ ነበራቸው። የጥንታዊ ቻይናዎች የአጻጻፍ ዘዴ ሎጉግራፊክ በመባል ይታወቃል። ሎጉግራፊክ ሥዕላዊ የአጻጻፍ ዘዴ ነበር። የጥንታዊ ቻይና የዕደ-ጥበበ ባለሙያዎች ጦርና ጩቤ የመሳሰሉትን መሣሪያዎች ከነሐስ ይሠሩ ነበረ።

ምስል 1.7 ታላቁ የቻይና ግንብ

ከምዕራብ ቻይና የመጡ ቺን የተባሉ ሕዝቦች የሻንግ መሪዎችን ከሥልጣን አውርደው የራሳቸውን ሥርወ-መንግስት መሠረቱ፡፡ በቺን ዘመነ መንግሥት በቻይና ውስጥ የመሬት ከበርቴን ሥርዐት የሚደግፍ መንግሥት ተመሥርቶ ነበር፡፡ በቺን ዘመን ምጣኔ ሀብታዊ ዕድገትና የንግድ እንቅስቃሴ በመፈጠሩ የከተሞች ዕድገት ታይተዋል፡፡ ቻይናውያን ከብረት ማዕድን የተሠራ ገንዘብ (ሣንቲም) በገበያ ላይ በመጠቀማቸው የንግዱ እንቅስቃሴ ሊስፋፋ ችሏል፡፡

በቻይና የፍልስፍና ዕውቀት የተጀመረው በቺን ሥርወ መንግስት ዘመን ነበር፡፡ ታዋቂው የቻይና ፈላስፋ ኮንፊሺየስ በመባል ይታወቃል፡፡ የኮንፊሺየስ ፍልስፍና ኮንፊሺያኒዝም ይባላል፡፡ በመሠረቱ ኮንፋሺያኒዝም ፍልስፍና እንጂ ሃይማኖት አይደለም፡፡

የጥንታዊ ቻይናውያን ሥልጣኔ ለዓለም ሕዝብ ከፍተኛ ጥቅም ነበረው፡፡ ለመጀመሪያ ጊዜ የድንጋይ ከሰል ጥቅም ላይ እንዲውል ያደረጉት ጥንታዊ ቻይናውያን ነበሩ፡፡ ልዩ ልዩ የሸክላ ዕቃዎች (ሣህኖች፣ ስኒዎች) እና የዕቃ መጫኛ ጋሪዎች በመጀመሪያ የተሠሩት በቻይናውያን ነው፡፡ የሐር ጨርቅ ለመጀመሪያ ጊዜ የተሠራው በቻይና ሲሆን እ.ኤ.አ በ105 ዓ.ም አካባቢ ወረቀት ሠርተው ለዓለም አበርክተዋል፡፡ ቻይናን ከሞንጎላውያን ወረራ ለመከላከል እ.ኤ.አ በ200 ዓ.ዓ አካባቢ ሥራው የተጠናቀቀው ታላቁ የቻይና ግንብ ርዝመቱ ከ2400 ኪሎ ሜትሮች በላይ እንደሆነ ይገመታል፡፡

ጥንታዊ የቻይና ነጋዴዎች ከመካከለኛው ምሥራቅ ሀገሮች እንዲሁም በቀይ ባሕርና በምሥራቅ አፍሪካ ባሕር ዳርቻ ከሚገኙ ሀገሮች ጋር የጠበቀ የንግድ ግንኙነቶች ነበራቸው፡፡ የሐር፣ ጨርቅና ልዩ ልዩ የሸክላ ዕቃዎች ዋነኛ ሸቀጦች ነበሩ፡፡ በምሥራቅ አፍሪካ ዳርቻ በቅሪተ አካላት ቁፋሮ የተገኙት ቻይና ሠራሽ የሸክላ ዕቃዎች በጥንታዊ ቻይና እና በምሥራቅ አፍሪካ መካከል የጠበቀ የንግድ ግንኙነት እንደነበረ ያስረዳሉ፡፡

© MoE FDRE Not to be republished

ውስን ጥናት

የቺን ሥርወ-መንግሥት

እ.አ.አ በ195 ዓ.ዓ. አካባቢ ቻይና እርስ በርሳቸው በሚዋጉ ሰባት ግዛቶች የተከፋፈለች ሀገር ነበረች። በምዕራባዊ ቻይና ቺን የተባለው ሕዝብ መሪ የነበረው ሹር ሁዋንግ ዲን የተከፋፈሉትን ግዛቶች አንድ በማድረግ የመጀመሪያው የቻይና ንጉሠ-ነገሥት ለመሆን በቅቷል። ሹር ሁዋንግ ዲን ቻይናን በሰሜናዊ አቅጣጫ ከሚያጠቁ የሞንጎልያ ወራሪዎች ለመከላከል ከ2400 ኪሎ ሜትሮች በላይ ርዝመት ያለውን ታላቁ የቻይና ግንብ ገንብቷል። በተጨማሪም በመላው የቻይና ግዛት በጥቅም ላይ የዋለ የጋራ መገበያያ ገንዘብ እና የክብደት መለኪያ ሚዛን በሥራ ላይ እንዲውል አድርጓል።

4. ጥንታዊት ፐርሺያ

ጥንታዊት ፐርሺያ የነበረችበት ሥፍራ የዛሬዎቹን ከፊል ኢራንና ከፊል አፍጋኒስታንን ያጠቃልላል። ጥንታዊ ፐርሺያኖች ሀገራቸውን የአርያኖች ሀገር እያሉ ይጠሩ ነበር። ኢራን የሚለው ስም የተገኘው ከዚሁ አርያን ከሚለው የሕዝብ መጠሪያ ነው። ፐርሺያኖች የሚናገሩት ቋንቋ አርያን በመባል ይታወቃል።

የጥንታዊት ፐርሺያ መሥራች ታላቁ ንጉሥ ሣይረስ ነበር። የፐርሺያ ነገሥታት ፈላጭ ቆራጭ ሥልጣን ነበራቸው። በተጨማሪም ነገሥታቱ አሁራ ማዝዳ ተብሎ ለሚጠራው የፐርሺያኖች አምላክ ተጠሪ በመሆን ያገለግሉ ነበር። ጥንታዊ ፐርሺያኖች ገበሬዎች ነበሩ። ስንዴ፣ ገብስ፣ አጃ እና ልዩ ልዩ ቅጠላ ቅጠሎችን ለማምረት የሚያስችላቸውን የመስኖ ሥራ ይጠቀሙ ነበረ። የፐርሺያ ነጋዴዎች የተለያዩ ሸቀጦችን ከተለያዩ የዓለም ክፍሎች በማምጣት በሜዲትራኒያን ባሕር አካባቢ ለሚገኙ ሀገሮች ያሠራጩ ነበረ። ዳሪክስ በመባል የሚታወቅ ከወርቅ የተሠራ ገንዘብ በመላው የፐርሺያ ግዛት አገልግሎት ይሰጥ ነበረ።

የፐርሺያኖች ሃይማኖት መጠሪያ ዞሮአስትሪያኒዝም በመባል ይታወቃል። መሥራቹም ዞሮአስተር የተባለ ነቢይ ነበረ።

© MoE FDRE Ethiopia, Not to be republished

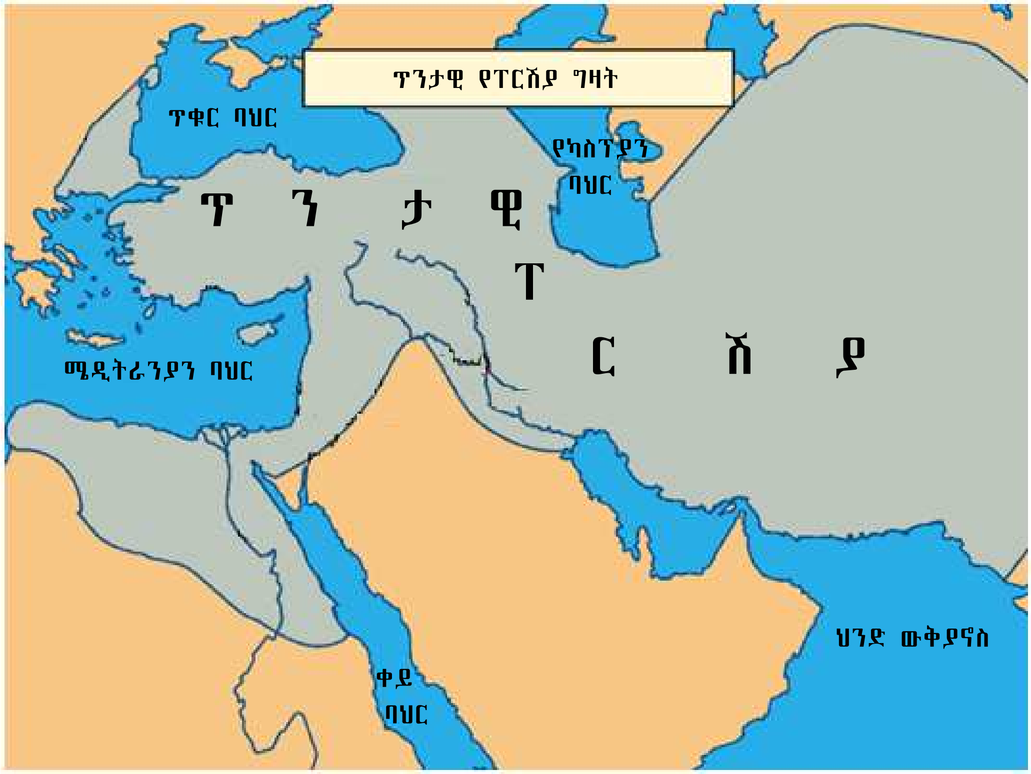

ምስል 1.8 ፐርሽያ

5. ጥንታዊ የኢንካ ሥልጣኔ

ኢንካ የደቡባዊ አሜሪካ ሕንድ ዝርያዎች ናቸው፡፡ የጥንታዊ ኢንካ ሕዝቦች በደቡብ አሜሪካ በጣም በሀብት የበለፀገ መንግሥት ነበራቸው፡፡

እ.ኤ.አ ከ1438 ዓ.ም. ጀምሮ የኢንካ መንግሥት በመስፋፋቱ፣ በደቡባዊ ፔሩ የምትገኘውንና ኩዝኮ በመባል የምትታወቀውን ዋና ከተማ ማዕከል ያደረገ በጣም ሰፊ ግዛት ያስተዳድር ነበረ፡፡ የኢንካ መንግሥት የዛሬዎቹን ኮሎምቢያን፣ ኢኳዶርን፣ ፔሩን፣ ቦሊቪያን፣ ቺሊንና አርጀንቲናን ያጠቃልል ነበረ፡፡ እ.አ.አ በ1532 ዓ.ም. የስፔን ወራሪ ኃይል የኢንካን መንግሥት አሸንፎ በቁጥጥሩ ሥር አድርጎታል፡፡

የኢንካ ሰዎች በምህንድስና ጥበብና በተለያዩ የዕደ ጥበብ ሥራዎቻቸው ይታወቃሉ፡፡ እርስ በእርሳቸው የተጠላለፉ መንገዶችን ከመሥራታቸውም በላይ ግዙፍ በሆነው የሥነ ሕንፃ አሠራራቸው ይታወቃሉ፡፡ የኢንካ የዕደ-ጥበበ ባለሙያዎች የተዋቡ ቁሳቁሶችን ከወርቅ፣ ከብርና ከሌሎች ነገሮች ያዘጋጁ ነበረ፡፡ ውብ የሆነ ከጥጥና ከሱፍ ፀጉር የተሰሩ አልባሳትን ያዘጋጃሉ፡፡ ከዋና ዋናዎቹ የኢንካ እርሻ ውጤቶች መካከል በቆሎ፣ ጥጥና ድንች ወዘተ ይገኙባቸዋል፡፡

በኢንካ ኅብረተሰብ ቀሳውስት ዓይነተኛ ሚና ነበራቸው፡፡ የኢንካ ቄሶች የተለያዩ ዕፅዋትንና ተክሎችን በመጠቀም ሕሙማንን ይፈውሱ ነበረ፡፡ የኢንካ ሰዎች የተለያዩ አልባሳትን እንደ መገበያያ ገንዘብና እንደ ስጦታም ጭምር ይጠቀሙ ነበረ፡፡

© MoE FDRE Not to be reproduced

ምስል 1.9 የጥንቱ የኢንካ ሥልጣኔ

Not to be republished

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

1. **የሚከተሉትን ግለጹ**

- ሶቅራጥስ	- ላቲኖች	- የሻንግ ሥርወ መንግስት
- አፍላጦን	- ዞሮ አስተር	- የቺን ሥርወ መንግስት
- አርስጣጣሊስ	- ታላቁ ሣይረስ	- ኰንፉሺየስ
- ሔሮዱቶስ	- አሁራ ማዝዳ	- የአሜሪካ ሕንዶች
- ሒፖክራተስ	- አውጉስጦስ ቄሣር	

2. **የሚከተሉትን ግለጹ**
   - ኮንፊሺያኒዝም
   - ዳሪክስ
   - ዞሮአስትሪያኒዝም

3. **የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
   - የኢንካ መንግሥት የሚገኘው የት ነበረ?
   - በአሁኑ ዘመን የሚገኙ መንግሥታት እንደ ጥንታዊ ግሪኮች ቀጥተኛ ዲሞክራሲ የማይተገብሩት ለምንድን ነው?

- ጥንታዊ ቻይናውያን ለዓለም ካበረከቷቸው የፈጠራ ሥራዎች ሦስቱን ግለጹ፡፡
- የኢንካን ዋና ዋና ሥልጣኔዎችን ግለጹ፡፡
- የአቴናውያን መንግሥት ዲሞክራሲያዊ ገጽታዎች ምን ነበሩ?
- ቀጥተኛ ዲሞክራሲን ግለጹ፡፡
- ሔሮዱቶስ “የታሪክ አባት” የተባለው ለምን ነበረ?
- በጥንታዊ ግሪክ የታዩትንና ከዚህ በታች የሚኙትን የመንግሥት ዓይነቶች ግለጹ፡፡
  - ሀ. የጥቂት ኃያላን ሰዎች አገዛዝ
  - ለ. ዲሞክራሲ
- ሁለት ጥንታዊ የግሪክ ከተሞችን ስም ጻፉ፡፡
- ፓትሪሺያኖች እና ፕሌቢያኖች እነማን ነበሩ?
- የሀገር ጉዳይ ጠባቂዎች (consuls) ምን ነበሩ?
- ሮማውያን ለዘመናዊው ሥልጣኔ ያበረከቱት አስተዋጽኦ ምን ነበረ?
- በሻንግ ዘመነ-መንግስት ከተሠሩት የፈጠራ ሥራዎች መካከል ሦስቱን ግለጹ፡፡
- ከጥንታዊት ቻይና የፈጠራ ስራዎች መካከል አምስቱን ጻፉ፡፡

1.2.1 በዓለም የሚገኙ ሃይማኖቶች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- የዓለም ዋና ዋና ሃይማኖቶችን ሥርጭት ትገልጻላችሁ፡፡
- የሌሎች ሃይማኖቶችን እኩልነት ትገልጻላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- **ኦሪት (ቶራ)**
- **ሒጅራ**
- **ዓ.ዓ (ዓመተ ዓለም)**

◈ የዓለም ዋና ዋና ሃይማኖቶች

በዓለም ላይ የሚገኙ ሃይማኖቶች የይሁዲ፣ የሒንዱይዝም፣ የቡዲሂዝም፣ የሺንቶይዝም፣ የእስልምና እና የክርስትና ሃይማኖቶች ናቸው፡፡

1. **ይሁዲ (Judaism)፡-** ይህ ሃይማኖት የአይሁድ ወይም የእስራኤላውያን ሃይማኖት ነው፡፡ በዓለም ላይ በጣም ጥንታዊ ሃይማኖት ነው፡፡ የይሁዲ ሃይማኖት ለመጀመሪያ ጊዜ በአንድ አምላክ ማመንን ያስተማረ ሃይማኖት ነው፡፡ የይሁዲ ሃይማኖት ትምህርት የሚመነጨው ኦሪት (ቶራ) በመባል ከሚታወቁት በመጽሐፍ ቅዱስ ከሚገኙት የመጀመሪያዎቹ አምስት መጻሕፍት ውስጥ ነው፡፡ በኢትዮጵያ የተለያዩ አካባቢዎች የይሁዲ እምነት ተከታዮች ይገኛሉ፡፡

© MoE Not to be republished

2. **ሒንዱይዝም፡-** በሕንድ የሚገኝ ሃይማኖት ነው፡፡ በዓለም ላይ ከሚገኙት አንጋፋ ሃይማኖቶች አንዱ ሒንዱይዝም ነው፡፡ ሒንዱይዝም የሃይማኖት መመሪያ የሚሆን መጽሐፍ የለውም፡፡ የሰው **ነፍስ እንደማይሞትና የሰው አካል ሲሞት ነፍስ እንደገና እንደሚፈጠር** ያስተምራል፡፡ ይህ ቀጣይ ዳግም ልደት ሂደት (Reincarnation) ወይንም እንደገና መፈጠር በመባል ይታወቃል፡፡

ምስል 1.10 ሲቫ በመባል የሚታወቀው የሒንዱ የጭፈራ (ዳንስ) አምላክ

3. **ቡዲሂዝም፡-** የተመሠረተው እ.ኤ.አ በ500 ዓ.ዓ አካባቢ ሕንድ ውስጥ ሲዳሃርታ ጉታማ በተባለ ሰው ነበር፡፡ ተከታዮቹ ቡድሀ ብለው ይጠሩት ነበረ፡፡ ትርጓሜውም "ብሩሁ" ማለት ነው፡፡ ቡድሀ ብዙ አማልክት ማምለክን ይቃወም ነበረ፡፡ ቡዲሂዝም ከሕንድ ውጭ በይበልጥ የተስፋፋው በቻይና፣ በጃፓን፣ በኮሪያ፣ በካምቦዲያ፣ በላኦስ፣ በማይናማር፣ በታይላንድ፣ እና በቬትናም ነው፡፡ በተጨማሪ በርካታ የቡዲሂዝም ተከታዮች በቲቤት፣ በኔፓል፣ በስሪላንካ እና በሞንጎሊያ ይገኛሉ፡፡

ምሥል 1.11 የቡዲይዝም ምልክት

4. **ሺንቶይዝም፡-** ይህ ሃይማኖት በጃፓን የሚገኝ አንጋፋ ሃይማኖት ነው፡፡ ሺንቶ የሚለው የጃፓንኛ ቃል ትርጓሜ "የአማልክት መንገድ" ማለት ነው፡፡ ሺንቶይዝም በብዙ አማልክቶች ያምናል፡፡ "ከሞት በኋላ ሕይወት" የሚሰኘውን እምነት አይቀበልም፡፡ በሺንቶይዝም እምነት መሠረት የጃፓን ንጉሣዊ ቤተሰብ የመጣው ከፀሐይ አምላክ ነው፡፡

5. **እስልምና፡-** የተመሠረተው በነቢዩ መሐመድ ትምህርት ላይ ነው፡፡ ነቢዩ መሐመድ የተወለዱት እ.አ.አ በ570 ዓ.ም. በመካ ከተማ ነው፡፡ ነቢዩ መሐመድ የእስልምናን ሃይማኖት ያስተማሩት **በአንድ አምላክ በአላህ ብቻ በማመን** ነው፡፡

የመካን ከተማ ይቆጣጠር የነበረው ኩረይሽ የተባለው ነገድ አባላት የነቢዩ መሐመድን ትምህርት በመቃወም እ.አ.አ በ622 ዓ.ም. ነቢዩ መሐመድን ለመግደል ሲሞክሩ መሐመድ መካን ለቀው ወደ መዲና ከተማ ተጉዘዋል፡፡ ይህ ነቢዩ መሐመድ ከመካ ወደ መዲና ያደረጉት ጉዞ ሒጅራ በመባል ይታወቃል፡፡

የእስልምና የዘመን አቆጣጠር የሚጀምረው ከሒጅራ ነው፡፡

የእስልምና ሃይማኖት በመካከለኛው ምሥራቅ፣ ሰሜናዊ አፍሪካ እና በእስያ ተስፋፍቷል፡፡ ከክርስትና ሃይማኖት ቀጥሎ በዓለም ላይ ብዙ ተከታዮች ያሉት ሃይማኖት እስልምና ነው፡፡

6. ክርስትና፡-

የክርስትና ሃይማኖት የተመሠረተው በኢየሱስ ክርስቶስ ትምህርት ላይ ነው፡፡ ኢየሱስ ክርስቶስ የተወለደው በአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን፣ በመካከለኛው ምሥራቅ በምትገኘው በምድረ እሥራኤል በቤተልሔም ከተማ ነው፡፡ ኢየሱስ ክርስቶስ በአንድ አምላክ ማመንን አስተምሯል፡፡

በክርስትና ሃይማኖት የዘመን አቆጣጠር የሚጀምረው ከኢየሱስ ክርስቶስ ልደት በመነሣት ሲሆን አቆጣጠሩም ዓመተ ምሕረት ይባላል፡፡

ማስታወሻ

ማንኛውም ሰው የሃይማኖት ነፃነት አለው፡፡ የ1987 ዓ.ም የኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፖብሊክ ሕገ-መንግሥት፣ አንቀጽ 27 ማንኛውም ሰው የማሰብ የሕሊና እና የሃይማኖት ነፃነት እንዳለው ያረጋግጣል፡፡ ማንኛውም ኢትዮጵያዊ የመረጠውን ሃይማኖት ወይም እምነቱን ለብቻ የመቀበል መብት እንዳለውና ሃይማኖቱንና እምነቱን ለብቻ ወይም ከሌሎች ጋር በመሆን በይፋ ወይም በግል የማምለክ፣ የመከተል፣ የመተግበር፣ የማስተማር ወይም የመግለጽ መብት እንዳለው ያረጋግጣል፡፡

አንድ ዜጋ የራሱ እምነት ለራሱ የሚያረካውን ያህል ሌላውም ዜጋ በራሱ እምነት የሚረካ መሆኑን አውቆና ተቀብሎ ጣልቃ አለመግባት፣ አለማንቋሸሽና እኩል እንደሆነ መመልከት ይጠበቅበታል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2.1

በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

1. የሚከተሉትን ቦታዎች ግለጹ፡፡

- እስራኤል	- መካ
- ሕንድ	- ፍልስጤም
- ጃፓን	- መዲና

2. የሚከተሉትን ግለጹ፡፡

- ቶራ	- ሒጅራ
- እንደገና መፈጠር	- ዓመተ ምሕረት
- ቡድሀ	

3. ለሚከተሉት ጥያቄዎች መልስ ስጡ፡፡

- የሒንዱይዝም ሃይማኖት መሠረታዊ ትምህርት ምንድን ነው?
- ሺንቶ የሚለውን ቃል አብራሩ፡፡

1.3 የሕዝብ ሥርጭትና አኗኗር

1.3.1 ሕዝብ ተበታትኖና ተጠጋግቶ የሚኖርባቸው ቦታዎችን ማነጻጸር

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- ሕዝብ በጣም ተጠጋግቶና ተበታትኖ የሚኖርባቸውን የዓለም አካባቢዎች ትለያላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- የተበታተነ የሕዝብ ሥርጭት
- የተጠጋጋ የሕዝብ ሥርጭት
- ሞቃት በረሃ
- ቀዝቃዛ በረሃ

- በተበታተነና በተጠጋጋ የሕዝብ ሥርጭት መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?

የተበታተነ የሕዝብ ስርጭት ያላቸው አካባቢዎች

ለኑሮ አመቺ ያልሆነ የአየር ንብረት ያላቸው አካባቢዎች ሕዝብ በብዛት ያልሠፈረባቸው አካባቢዎች ናቸው፡፡ እነዚህ አካባቢዎች ቀዝቃዛ እና ሞቃት በረሃዎች በመባል ይታወቃሉ፡፡

ሞቃት በረሃዎች (Hot deserts)

ሞቃት በረሃዎች፡- የውኃ እጥረት የሚታይባቸው በጣም ሞቃትና ደረቅ አካባቢዎች ናቸው፡፡ ዓመታዊ የዝናብ መጠናቸው ከ250 ሚሊ ሜትር በታች ሲሆን አማካይ ዓመታዊ ሙቀታቸው ደግሞ ከ16°.6 ሲልሽየስ (30° ፋራናይት) ይሆናል፡፡ አብዛኛዎቹ ሞቃት በረሃዎች የሚገኙት የአኅጉሮች ምዕራባዊ ጠረፍ አካባቢ ከምድር ወገብ ከ15° - 30° ሰሜን ወይም ደቡብ ኬክሮስ ነው፡፡ ሞቃት በረሃዎች የሚባሉት

- የሰሜን አፍሪካው፡- ሰሐራ በረሃ
- የመካከለኛ እስያው፡- ጐቢ በረሃ
- የደቡብ እስያው (ሕንድ)፡- ታር በረሃ
- የመካከለኛው አውስትራሊያው ታላቁ የአውስትራሊያ በረሃ
- የደቡብ አሜሪካው፡- አታካማ በረሃ
- የመካከለኛ ምሥራቁ፡- አረቢያን በረሃ
- የተባበሩት አሜሪካ ግዛቶች ምዕራዊ ክፍል ኮሌራዶ በረሃ ናቸው፡፡

© MoE Ethiopia, Not to be republished

ምሥል 1.12 ሞቃት በረሃዎች

ቀዝቃዛ በረሃዎች

ቀዝቃዛ በረሃዎች በሰሜን ንፍቀ ክበብ ብቻ የሚገኙ ሲሆን በሰሜን አሜሪካ፣ አውሮፓ፣ እስያና የአርክቲክ ውቅያኖስ አዋሳኝ ዝቅተኛ ቦታዎችን ይሸፍናሉ፡፡ በቀዝቃዛ በረሃዎች ለስድስት ወራት ያህል አማካይ ወርኃዊ ሙቀት ከ6° ሴልሸየስ በታች ነው፡፡ የአካባቢው ቀዝቃዛ አየር ብዙ ርጥበት የመሸከም አቅም ስለሌለው የአካባቢው ዝናብ አነስተኛ ነው፡፡ ስለዚህም ቀዝቃዛ በረሃዎች አብዛኛውን ጊዜ በበረዶ የተሸፈኑ በጣም ቀዝቃዛና ዛፍ አልባ አካባቢዎች ናቸው፡፡ ቱንድራ በሚል ስምም ይጠራሉ፡፡

ጥቅጥቅ ያለ የሕዝብ ክምችት ያላቸው አካባቢዎች

ጥቅጥቅ ያለ የሕዝብ ክምችት ያላቸው አካባቢዎች የሚባሉት በአነስተኛ ቦታ ከአንድ ስኩዌር ካሬሜትር ባልበለጠ ሥፍራ በጣም ብዙ ሕዝብ ሠፍሮ የሚገኝባቸው ቦታዎች ናቸው፡፡ ለዚህ ጥሩ ምሳሌ የሚሆኑት

- በአፍሪካ የናይል ሸለቆ
- በእስያ ሕንድና ቻይና ናቸው፡፡

የናይል ሸለቆ

በአፍሪካ የናይል ሸለቆ በተለይ በደለል የተሞላው የናይል ወንዝ ዳርና ዳር ያለው ለጥ ያለ ሜዳ (Nile delta) ከፍተኛ የሕዝብ ክምችት የሚገኝበት አካባቢ ነው፡፡ ይኸ የአፍሪካ ክፍል በአንድ ስኩዌር ኪሎሜትር ውስጥ እስከ 600 ሰው የሚኖርበት አካባቢ ነው፡፡ ዘጠና አምስት በመቶ የሚደርሰው የግብጽ ሕዝብ የሚኖረው ሃያ ኪሎ ሜትር በሚሆነው በወንዙ ዳርቻ አካባቢ ነው፡፡ ሕዝቡ በባሕላዊና ዘመናዊ የመስኖ ዘዴ እየተጠቀመ የተለያዩ ሰብሎችን እያመረተ ኑሮውን ይገፋል፡፡

የቻይና፣ የሕንድ፣ የፓኪስታን እና የጃፓን አካባቢ

በዓለም ውስጥ ከፍተኛ የሕዝብ ጥግግት ያለው በእስያ በተለይ በምሥራቅ ቻይና ነው፡፡ በቻይና የሕዝብ ጥግግት የሚታየው በያንግቲዝ ወንዝ ላይ ባሉ ሜዳዎች እና በማንቹርያ ሜዳዎች አካባቢ ነው፡፡ የቻይና አጠቃላይ የሕዝብ ቁጥር 1.3 ቢሊዮን ገደማ ነው፡፡ ይኸም ማለት በዓለም ከሚገኝ ሕዝብ ከአምስት ሰው አንዱ ቻይናዊ ነው ማለት ነው፡፡ የጃፓን ሕዝብ ቁጥር 126,475,664 ሲሆን የሕዝብ ጥግግቱም 539 ሕዝብ በአንድ ስኩዌር ኪሎ ሜትር ነው፡፡ ሌላው የተጠጋጋ የሕዝብ ጥግግት የሚገኘው በሕንድና ምሥራቅ ፓኪስታን አካባቢ ነው፡፡ በእነዚህ አካባቢዎች ከፍተኛ የሕዝብ ጥግግት የሚገኘው በጋንጀስ ወንዝ አካባቢ ነው፡፡ ሕዝቡ በመስኖ አማካኝነት ከፍተኛ ሩዝ ያመርታል፡፡

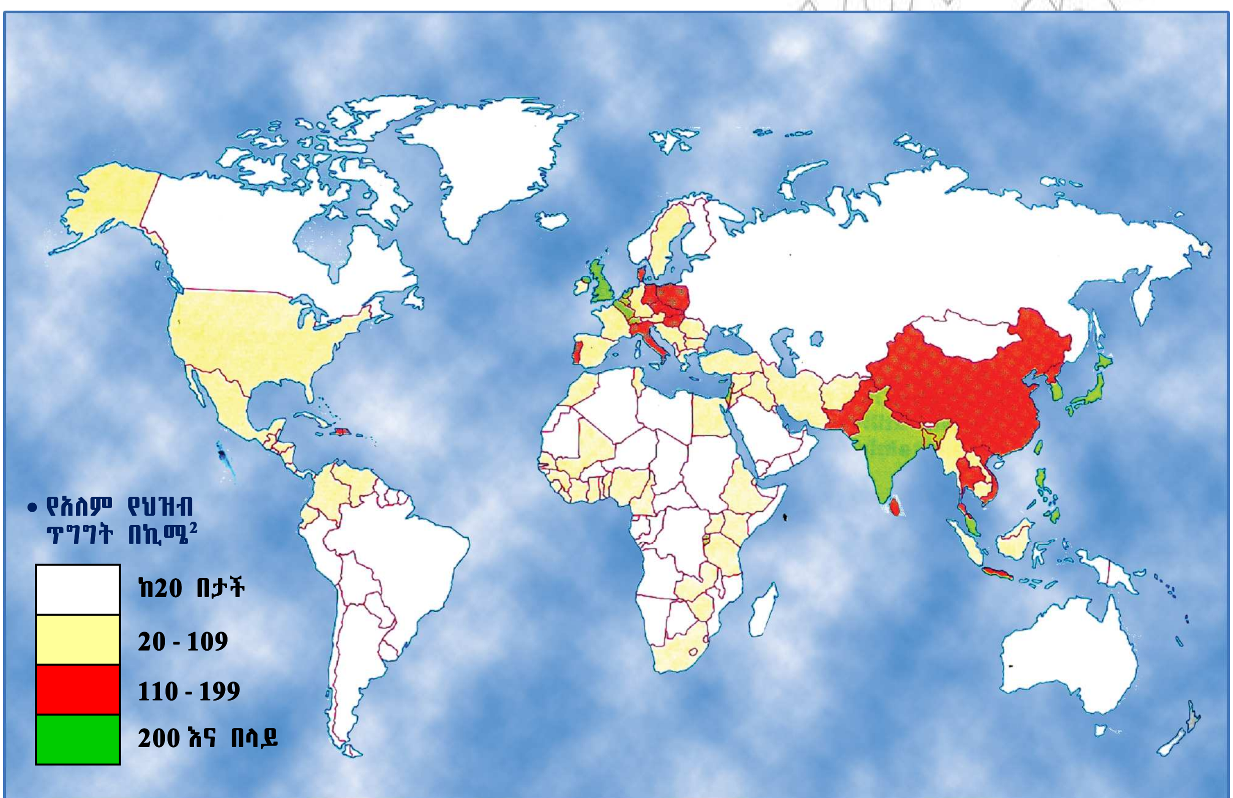

ምሥል 1.13 የዓለም የሕዝብ ስርጭት ካርታ

ውስን ጥናት

የኢንዊት ወይም ኢስኪሞ ቤተሰብ

ኢንዊቶች ወይም ኢስኪሞዎች የሚኖሩት የአርክቲክ አዋሳኝ ዝቅተኛ ቦታዎችን ይዞ በሰሜን አሜሪካ፣ በአውሮፓና በእስያ አካባቢዎች ነው። አካባቢው ቱንድራ በመባል ይታወቃል። የቱንድራ አካባቢ የአየር ንብረትን ማወቅ ሕዝቦች በዓለም ዙሪያ ለምን በኩል ደረጃ እንዳል ሠፈሩ ወይም እንዳልተሰራጩ ለመረዳት ያስችለናል። የቱንድራ አካባቢ የአየር ንብረት ለሰው ልጆች ኑሮ አመቺ አይደለም። ሙቀቱ ዝቅተኛ (በጣም ቀዝቃዛ) የዝናብ መጠኑም አነስተኛ ነው። አፈሩም ቢሆን ዓመቱን ሙሉ በበረዶ የተሸፈነ ነው። በአጠቃላይ አካባቢው ለእርሻ ሥራ የማይስማማ ደን አልባ አካባቢ ነው። ስለዚህም የኑዋሪዎች ቁጥር አነስተኛ ነው።

በአካባቢው ሕይወት በጣም አስቸጋሪ ነው። በጋው በጣም ረዥም፣ ጨለማና ቀዝቃዛ ነው። የሙቀት መጠኑ ከ -40° ፋራናይት (-20° ሴሊሽስ) ወይንም ከዚያ በታች ሊሆን ይችላል። ወደ አካባቢው መሄድ ከባድ ነው። መንገድ ወይንም ባቡር በአካባቢው ባለመኖሩ የሕዝቡ ግንኙነት ውስን ነው። አንዳንድ ጊዜ ምግብና ሌሎች ሸቀጦችን ለማመላለስ የሚያገለግሉ ጀልባዎችም የባሕሩ ውኃ ወደ በረዶነት ስለሚለጠጥ ሊቆሙ ይችላሉ። በዚህ የተነሣ የምግብና የሸቀጦች ዋጋ ውድ ነው። ስለዚህም የአብዛኛው ሕዝብ ኑሮ የተመሠረተው በአደንና አሳ ማጥመድ ስራ ላይ ነው።

ኢንዊቶች በካናዳና አላስካ ኤስኪሞስ በመባል ሲታወቁ በሳይቤሪያ (ሰሜን ሩስያ) አካባቢ ደግሞ ቶንጉሲስ፣ ቹኩቺ ወ.ዘ.ተ በሚሉ መጠሪያዎች ይታወቃሉ። ኢንዊቶች ኑሮአቸው የተመሠረተው በአደንና አሳ በማጥመድ ስራ ነው። የአደኗቸውን እንስሳት ቆዳ በመሸጥ በምትኩ ለአደን የሚራዷቸውን ዘመናዊ መሣሪያዎች ይገዛሉ። የኤስኪሞዎች አሠፋፈር በጣም የተበታተነ ነው። ቤታቸውንም የሚሠሩት በግግር በረዶ ሲሆን "ኢግሉ" በሚል ስም ይጠራል። በበጋ ወራት ከሲልና ከካሪቡ (የሰሜን አሜሪካ የደጋ አጋዘን) ቆዳ በሚሠሩ ድንኳኖች ወይም በሸራ ድንኳኖች ውስጥ ይኖራሉ።

ከቀዝቃዛው የአርክቲክ ውቅያኖስ ውስጥ ሰላሞን፣ ኮድ እና አስናባሪ የሚባሉትን የአሣ ዓይነቶች ያጠምዳሉ። ከመሬት ላይ በበጋ ወራት የደጋ አጋዘን ሲያድኑ በክረምት ወራት ደግሞ ዋልታዊ ጥንቸል (Hare) ያድናሉ። ይሁን እንጂ ተወዳጅ ምግባቸው የሲል፣ የካሪቡ፣ የደጋ አጋዘን ሥጋ እና የምርስ (walrus) ጉበት ናቸው። ኤስኪሞዎች በልብስነት የሚጠቀሙት የካሪቡ ቆዳና የዋልታ ድብ ለስለሳ ፀጉር ነው።

በአሁኑ ጊዜ አብዛኛው ኤስኪሞዎች ኑሮአቸው ተለውጧል። በከተሞችና አነስተኛ መንደሮች መኖር ጀምረዋል። አለባበሳቸውም ዘመናዊ ሆኖአል። ዘመናዊ ቤትም ውስጥ ይኖራሉ። የምግብ ሸቀጣቸውንም ከምግብ መሸጫ መደብሮች ይገዛሉ። በበረዶ ላይ የሚንሸራተቱ ጋሪዎችን ትተው በሞተር ጀልባ መንዝ ጀምረዋል። በአሁኑ ጊዜ አብዛኛዎቹ ኤስኪሞዎች በተለያዩ መስኮች ተቀጥረው ደመወዝ የሚከፈላቸው ሠራተኞች ሆነዋል።

ምሥል 1.14 ኤስኪሞ

ውስን ጥናት

በሙምባይ የሚኖር ቤተሰብ

ሙምባይ ቀድሞ ቦምቤ በመባል የምትታወቅ የሕንድ አንድ ከተማ ናት፡፡ ከጠቅላላ ነዋሪዋ መካከል ሃምሣ አራት ነጥብ አምስት በመቶ የሚሆነው የሚኖረው በወዳደቁና ችምችም ባሉ ቤቶችና ንጽሕና በጎደለው አካባቢ ተፋፍገው በተሠሩ ቤቶች ነው፡፡

በሕንድ ትላልቅና ዘመናዊ ከተሞች ያረጁና የተጎሳቆሉ መንደሮች (slums areas) ሃምሣ አራት በመቶ ይሆናሉ፡፡ ይሁን እንጂ የሙምባይን ያህል የሕዝብ ጥግግት ያለው መንደር የለም፡፡ ስለዚህም በሙምባይ የመኖሪያ ቤቶችና የአካባቢ ጽዳት ጉዳይ አሳሳቢ ችግር ነው፡፡

የሙምባይ ከተማ ነዋሪ ከገጠሩ ሕዝብ የበለጠ የኑሮ ጫና አለበት፡፡ በሙምባይ ጥቂት የወደብና የፋብሪካ ሠራተኞች ቢኖሩም የተቀረው ሕዝብ ግን የዕለት ተዕለት ኑሮውን ለማሸነፍ በተለያየ የሥራ መስክ ተሠማርቶ ይገኛል፡፡ ለምሳሌ የእጅ ሥራ ባለሞያዎች ከብረት፣ ከዝሆን ጥርስ፣ ከቆዳና ከሐር የተሠሩ ምርቶችን ለገበያ ያቀርባሉ፡፡ ይሁን እንጂ ገቢያቸው ለኑሮአቸው የሚበቃ አይደለም፡፡ አንዳንድ ሰዎች ደግሞ እባብ በማላመድና በማሰልጠን (Snake charmers) እባቡ በሙዚቃ እየተመራ ከወዲያ ወዲህ በመንቀሳቀስ ትርኢት እንዲያሳይ በማድረግ ከአላፊ አግዳሚው ገንዘብ ይሰበሰባሉ፡፡ በሙምባይ ከተማ ሰፋፊ መንገዶችና ዘመናዊ ሱቆች የመኖራቸውን ያህል በጣም ጠባብ የውስጥ ለውስጥ መንገዶች ከደሳሳ ቤቶች ጋር ይገኛሉ፡፡ የእጅ ባለሙያዎች የጥበብ ሥራዎች የሚሸጡባቸው አነስተኛ ሱቆችም በስፋት የሚገኙት በእነዚህ አካባቢዎች ነው፡፡

ምስል 1.15 የሙምባይ ከተማ

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.1

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች?

- የሕዝብ ሥርጭት ምን ማለት ነው?
- በሕዝብ ሥርጭትና በሕዝብ ጥግግት መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?
- በተበታተነና በተጠጋጋ የሕዝብ ጥግግት መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?
- በዓለም ዙሪያ የተበታተነና የተጠጋጋ የሕዝብ ጥግግት ያላቸው ቦታዎችን ዘርዝሩ፡፡

ለ. የቡድን ሥራ

ተማሪዎች ሁለት ቡድኖችን በመመስረት አንደኛው ቡድን በዓለም ዙሪያ የተበታተነ የሕዝብ ጥግግት ያላቸውን ቦታዎች በተመለከተ፣ ሁለተኛው ቡድን ደግሞ የተጠጋጋ የሕዝብ ጥግግት ያላቸውን ቦታዎች በተመለከተ መረጃ አሰባስቡ፡፡ በመቀጠል የተሰበሰበውን መረጃ በየተራ አቅርባችሁ ተወያዩበት፡፡

ሐ. የግል ሥራ፡-

- የዓለም ካርታ በመሥራት ሕዝብ ተበታትኖና ተጠጋግቶ የሚኖርባቸውን ቦታዎች አመልክቱ፡፡

1.3.2 ለዓለም ሕዝቦች ሥርጭት መለያየት ምክንያቶች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- የዓለም የሕዝብ ሥርጭት የተለያየበትን ምክንያት ታብራራላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ማኅበራዊ ምክንያት
- ተፈጥሮአዊ ምክንያት

በዓለም ላይ የሕዝብ ስርጭት ከቦታ ወደ ቦታ የተለያየ ነው፡፡ የሕዝብ ስርጭት ልዩነትን የሚያስከትሉ ዋና ዋና ምክንያቶች የሚከተሉት ናቸው፡፡

◈ ተፈጥሮአዊ ምክንያቶች

ሀ. የአየር ንብረት

ሕዝብ በአንድ ቦታ ተጠጋግቶ የሚሠፍረው በአካባቢው መካከለኛ ሙቀት፣ አስተማማኝና በቂ የዝናብ መጠን ሲኖርና ለኑሮው ምቹ ሁኔታ ሲፈጠርለት ነው፡፡ በሌላ በኩል አንድ አካባቢ በጣም ቀዝቃዛ ወይም በጣም ደረቅ ከሆነ ለኑሮ አመቺ ስለማይሆን ብዙ ሕዝብ አይሠፍርበትም፡፡

ለ. የመሬት መልክአምድራዊ አቀማመጥ ሁኔታ

የመሬት መልክአምድራዊ አቀማመጥ የሕዝብ ስርጭቱን ሊያበረታታ ወይንም ሊያደክም ይችላል፡፡ ከወጣ ገባ አካባቢዎች ይልቅ ሜዳማ አካባቢዎች የሕዝብ በብዛት መከማቸትን ይፈጥራሉ፡፡

ሐ. የለም አፈርና የእፅዋት መኖር

ሕዝብ በአንድ አካባቢ በከፍተኛ ጥግግት ለመሥፈር የአፈሩ ለምነትና የአካባቢው በእፅዋት መሸፈን የጐላ ሚና አላቸው፡፡ በተቃራኒው በአረንጓዴ ተክሎች ያልተሸፈነ እና ለም አፈር የሌለበት ቦታ ብዙውን ጊዜ ለመኖሪያ አካባቢነት አይመረጥም፡፡

◈ ማኅበራዊ ምክንያቶች

ምጣኔ ሀብታዊ፣ የቴክኖሎጂ የእድገት ደረጃ፣ ማኅበራዊና ፓለቲካዊ አደረጃጀቶች የባህል ልዩነቶችን ያስከትላሉ፡፡ ስለዚህም ማኅበራዊ ምክንያቶች በሕዝብ ስርጭት ላይ ከፍተኛ ተጽእኖ ያሳድራሉ፡፡ ጦርነትና የእርስ በእርስ ግጭትም የሕዝብ ሥርጭትን ይወስናል፡፡ የተሻሻሉ የመገናኛ አውታሮች ያሏቸው ሥፍራዎችና የባሕር ዳርቻዎች ብዙ ሕዝብ የሚሠፍርባቸው አካባቢዎች ናቸው፡፡ በተመሳሳይ የማዕድን ሀብት በቁፋሮ የሚወጣባቸው አካባቢዎችም ሕዝብ በብዛት የሚሠፍርባቸው አካባቢዎች ናቸው፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.2

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች:-

- የሕዝብ ሥርጭትን የሚወስኑ ዋና ዋና ተፈጥሮአዊና ማኅበራዊ ምክንያቶች ምን ምንድናቸው?
- ተፈጥሮአዊ ወይም ማኅበራዊ ምክንያቶች በተናጠል የሕዝብ ሥርጭትን ሊወስኑ የማይችሉበትን ምክንያት አስረዱ፡፡

ለ. የቡድን ውይይት

- ግማሽ የሚያህለው የዓለም ሕዝብ አምስት በመቶ በሚሆነው በመሬት የቆዳ ስፋት ላይ ብቻ እንደሠፈረ ይገመታል፡፡ በተቃራኒው ሃምሣ ሰባት በመቶ የሚሆነው የመሬት የቆዳ ስፋት የያዘው አምስት በመቶ የሚሆነውን የዓለም ሕዝብ ነው፡፡ ይኸ ማለት ምን ማለት እንደሆነ በቡድን ተወያዩ፡፡
- የተጠጋጋ እና የተበታተነ የሕዝብ አሠፋፈር ያለባቸው ሥፍራዎች በተፈጥሮአዊ አካባቢ ሁኔታም ሆነ በምጣኔ ሀብት ዕድገት ተቃራኒ ገጽታ ይታይባቸዋል፡፡ ይህንን በተመለከተ ተወያዩበት፡፡

ሐ. የሚሠሩ ተግባራት

- የኢትዮጵያ ካርታ ሠርታችሁ የተጠጋጋና የተበታተነ የሕዝብ ሥርጭት ያለባቸውን ቦታዎች አመልክቱ

1.3.3 የዓለም ሕዝቦች አኗኗር

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- በዓለም ላይ የሚገኙትን የተለያዩ የአኗኗር ዘይቤዎች ታደንቃላችሁ፡፡
- አኗኗራችሁን ከሌሎች ሕዝቦች አኗኗር ጋር ታነጻጽራላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- በግብርና ላይ የተመሠረተ አኗኗር
- በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ አኗኗር
- በንግድና በአገልግሎት ሰጭነት ላይ የተመሠረተ አኗኗር

- የሕዝቦች አኗኗር ስንል ምን ማለታችን ነው?
- ዋና ዋና የዓለም ሕዝብ የአኗኗር ዘይቤዎችን ዘርዝሩ፡፡

መልክአ ምድር፣ የአየር ንብረት፣ የተፈጥሮ ሀብት፣ የምጣኔ ሀብት ዕድገት፣ የቴክኖሎጂ ደረጃና የማኅበረሰብ የዕድገት ደረጃ በሕዝቦች የአኗኗር ዘይቤ ላይ ከፍተኛ ተጽእኖ አላቸው፡፡ ቀጥሎ በዓለማችን የሚታዩ ዋና ዋና የአኗኗር ዘይቤዎችን እንመለከታለን፡፡

◈ በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ

አብዛኛው የዓለም ሕዝብ በተለያየ የአኗኗር ዘይቤ የሚተዳደር ቢሆንም በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ በግብርና ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ በከተማ ወይም በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ያላቸው ሕዝቦች ምግባቸውን የሚያገኙት ከግብርና ነው፡፡ በሰው ልጅ ታሪክ ለምግብና ለኢንዱስትሪ ጥሬ ሀብት የሆኑ ምርቶች የሚገኙት አኗኗራቸውን በግብርና ላይ መሠረት ካደረጉ ሕዝቦች ነው፡፡ ከዓለማችን ግማሽ የሚያህለው ሕዝብ የአኗኗር ዘይቤው የተመሠረተው በግብርና ላይ ነው፡፡ በአፍሪካና በእስያ ደግሞ ከሰማንያ በመቶ በላይ የሚሆነው ሕዝብ ኑሮው የተመሠረተው በግብርና ላይ ነው፡፡ በሰሜን አሜሪካና በአውሮፓ ደግሞ በግብርና የሚተዳደረው ሕዝብ ከሁለት በመቶ አይበልጥም፡፡ በዓለማችን በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ የተጀመረው ከሺህ ዓመታት በፊት ነው፡፡

ግብርና በተለያዩ የዓለማችን ክፍሎች የተለያየ ምርት፣ የአመራረት ዘይቤና የአኗኗር መሠረት አድርጎ የሚካሄድ በመሆኑ ተፈጥሮአዊውን አካባቢና የመሬት ገጽታን በከፍተኛ ሁኔታ በመለወጥ ላይ ይገኛል፡፡ የግብርና ሥራ እርሻና የከብት እርባታ ተብሎ ይከፈላል፡፡ በተለያዩ የዓለማችን ክፍሎች የሚኖረው አብዛኛው ሕዝብ የሚተዳደረው በእርሻ ላይ ሲሆን የተወሰነው ሕዝብ የሚኖረው ደግሞ በከብት እርባታ ነው፡፡ የሐሩር ሞቃታማ አካባቢ ዝቅተኛ ሥፍራዎች ለከብት እርባታ አመቺ ሲሆኑ አምባ ምድሮችና ከፍተኛ ሥፍራዎች ደግሞ ለእርሻ ሥራ ተስማሚ በመሆናቸው የአብዛኛው ሕዝብ ኑሮ የተመሠረተው በእርሻ ላይ ነው፡፡

በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ያላቸው ሕዝቦች ምርታቸው ከእጅ ወደ አፍ ነው፡፡ የአኗኗር ዘይቤያቸው በቀጥታ በተፈጥሮ አካባቢ ላይ የተመሠረተ በመሆኑ በአየር ንብረት ለውጥና በተለያዩ ሰው ሠራሽና

© MoE FDRE Ethiopia
Not to be republished

ተፈጥሮአዊ ምክንያቶች ሳቢያ የተለያዩ ፈታኝ ሁኔታዎች እያጋጠማቸው ይገኛል፡፡ በተጨማሪም የግብርና ምርቶች ገበያ ዋጋ ዝቅተኛ በመሆኑ በኢንዱስትሪ የበለጸጉ ሀገራት በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ የበኩላቸውን ተጽእኖ እያሳደሩ ይገኛሉ፡፡ በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ያላቸው ሕዝቦች አኗኗራቸው፣ አለባበሳቸውና አሠራራቸው በሌሎች ዘርፎች ከሚኖሩት ሕዝቦች የተለየ ነው፡፡

◈ በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ

ጥሬ ዕቃዎችን ወደ አለቀላቸው የፍጆታ ሸቀጥነት የመቀየር ሥራ እንዲሁም በጣም ውስብስብና የረቀቁ የቴክኖሎጂ ውጤቶችን የተለያዩ ክፍሎች የመገጣጠም ሥራ የፋብሪካ ወይም የኢንዱስትሪ ሥራ ይባላል፡፡ በዓለም በሰሜን አሜሪካ፣ በምዕራብ አውሮፓና በሩቅ ምሥራቅ እስያ የሚኖረው አብዛኛው ሕዝብ በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ መንገድ አኗኗሩ የተመሠረተው በኢንዱስትሪ እንቅስቃሴ ላይ ነው፡፡ ደረጃውና ብዛቱ ዝቅተኛ ቢሆንም በሌላው የዓለም ክፍልም በኢንዱስትሪ ላይ በተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ የሚኖር ሕዝብ አለ፡፡

አኗኗራቸው በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ ሕዝቦች በተለያዩ ኢንዱስትሪዎች በማምረትና በመሸጥ ወይንም ተቀጥረው በሚያገኙት ገቢ ለኑሮአቸው የሚያስፈልጋቸውን የፍጆታ ዕቃዎች ያሟላሉ፡፡ ስለዚህም በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ካላቸው ሕዝቦች ለኢንዱስትሪ ጥሬ ዕቃ እንዲሁም ለምግብ ፍጆታ የሚውሉ የግብርና ውጤቶችን በንግድ ልውውጥ ያገኛሉ፡፡ ይህም በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ያላቸው ሕዝቦች በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ካላቸው ሕዝቦች ጋር ያላቸውን ትስስርና መደጋገፍ ያሳያል፡፡

◈ በንግድና በሌሎች የአገልግሎት ዘርፎች ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ

ንግድ በሰዎች ወይንም በሀገራት መካከል የሚደረግ የምርት ልውውጥ ነው፡፡ የንግድ እንቅስቃሴ ፍላጎትንና አቅርቦትን መሠረት አድርጎ የሚከናወን ሂደት በመሆኑ በገዢና በሻጭ መካከል ትስስር ይፈጥራል፡፡ የመጓጓዣ አገልግሎት ደግሞ የምርት ልውውጡን በማሳደግ የተሳካ የንግድ ሂደት እንዲኖር ሁኔታዎችን ያመቻቻል፡፡ በገጠርና በከተማ እንዲሁም በበለጸጉና በማደግ ላይ ባሉ ሀገራት በንግድ ልውውጥ ሂደት የተለያዩ አገልግሎቶችን ለምሳሌ የተሽከርካሪ አቅርቦት፣ የመጫንና የማራገፍ፣ ምርትን የመቀበልና የማሠራጨት፣ የምግብና የመኝታ አገልግሎት፣ የጥገና አገልግሎትና የመሳሰሉትን በመስጠት በሚያገኙት ገቢ ኑሯቸውን የመሠረቱ በርካታ ሕዝቦች ይገኛሉ፡፡ እነዚህ ሕዝቦች በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ካላቸው ሕዝቦችና በግብርና ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ካላቸው ሕዝቦች ጋር ጥብቅ ትስስርና መደጋገፍ አላቸው፡፡ ይህም የዓለም ሕዝብ አኗኗር ምን ያህል የተሳሰረና የሚደጋገፍ መሆኑንና የአንዱ መኖር ለሌላው መኖር አስፈላጊ እንደሆነ ያሳያል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.3

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች:-

- በዓለም በስፋት የሚታየው የአኗኗር ዘይቤ የተመሠረተው በምን ላይ ነው?
- በምዕራብ አውሮፓና በሰሜን አሜሪካ በስፋት የሚታየው የአኗኗር ዘይቤ ምን ይባላል?
- በግብርና እና በኢንዱስትሪ ላይ በተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ መካከል ያለውን ቁርኝት አስረዱ፡፡

ለ. የቡድን ውይይት

ተማሪዎች ሦስት ቡድን አቋቁሙ። እያንዳንዱ ቡድን የመኖሪያ አካባቢውን በመጐብኘት የሕዝቡን የአኗኗር ዘይቤ ያቅርብ። ከዚያም የቡድን ተጠሪዎች የጥናቱን ውጤት ለክፍል ተማሪዎች እያቀረቡ የጋራ ውይይት ይደረግበት። በመጨረሻም በውይይቱ ላይ የተነሡትን ቁም ነገሮች በቅደም ተከተል በማስታወሻ ደብተራችሁ ላይ ጻፉ።

ሐ. የግል ሥራ

- በአካባቢያችሁ የሚገኙ ሕዝቦች የአኗኗር ዘይቤ የተመሠረተው በምን ላይ ነው? ለምን በዚህ የአኗኗር ዘይቤ እንደሚተዳደሩ ዋና ዋና ምክንያቶችን ዘርዝራችሁ ጻፉ።

መ. የሚሠሩ ተግባራት

- የዓለም ካርታን በመሥራት በግብርና እንዲሁም በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ የአኗኗር ዘይቤ ያላቸውን አካባቢዎች አመልክቱ።

1.3.4 የኢንዱስትሪ አብዮትና ያስከተለው ውጤት

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት:-

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ

- ብሔርተኝነትና ቅኝ አገዛዝ ለኢንዱስትሪ አብዮት መፈጠር የነበራቸውን አስተዋጽኦ ታደንቃላችሁ።
- የኢንዱስትሪ አብዮት የት እንደተጀመረ ትለያላችሁ።
- የአፍሪካን ፀረ-ቅኝ አገዛዝ ትግል ታስረዳላችሁ።
- የአፍሪካውያንን ስኬታማ ፀረ-ቅኝ አገዛዝ ትግልን በምሳሌ ትገልጻላችሁ።
- የአንደኛና የሁለተኛ የዓለም ጦርነቶች ውጤት ታስረዳላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- አብዮት
- የእንፋሎት ኃይል
- ብሔርተኝነት
- ብዙኃንነት
- ነጻነት

1.የኢንዱስትሪ አብዮት አጀማመር

- የኢንዱስትሪ አብዮት ምንድን ነው?

የኢንዱስትሪ አብዮት በማምረት ሂደት ላይ የተደረገ መሠረታዊ ለውጥ ነው። በእጅ ከማምረት ይልቅ በማሽን ማምረት የተጀመረበት ሒደት ነው። እንዲሁም በመኖሪያ ቤት ከማምረት ይልቅ በፋብሪካ ውስጥ ማምረት የተጀመረበት ወቅት ነው።

© MoE, Not to be reprinted

የኢንዱስትሪ አብዮት የተጀመረው በ18ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ በእንግሊዝ ሀገር ነው። በዚያ ሀገር ሊጀመር የቻለበት ምክንያት በቂ የድንጋይ ከሰል እና የብረት ማዕድን ክምችት ስለነበረ ነው።

የኢንዱስትሪ አብዮት ደረጃዎች

የኢንዱስትሪ አብዮት በሁለት ደረጃዎች ይከፈላል። የመጀመሪያው ደረጃ እ.አ.አ ከ1750ዎቹ እስከ 1870ዎቹ ዓ.ም ሲዘልቅ፣ ሁለተኛው ደረጃ ደግሞ እ.አ.አ በ1870ዎቹ ዓ.ም ተጀምሮ እስካለንበት ዘመን ድረስ ቀጥሏል።

የኢንዱስትሪ አብዮት የመጀመሪያው ደረጃ

- የኢንዱስትሪ አብዮት በተጀመረበት ወቅት ዋነኛው የኃይል ምንጭ ምን ነበረ?

በመጀመሪያው ደረጃ ወቅት በእጅ የሚሠራውን ሥራ ሁሉ ለመተካት የሚያስችሉ አዳዲስ ማሽኖች ተሠርተዋል። በዚህ ወቅት ዋናው የኃይል ምንጭ የእንፋሎት ኃይል ነበረ። እንፋሎት የሚገኘው ውኃን በከሰል በማፍላት ነው።

የአዳዲስ ማሽኖች መሠራት የተለያዩ ቁሳቁሶችን በተሻለ መንገድ ለማምረት አስችሏል። እ.ኤ.አ በ1764 ዓ.ም. ጀምስ ሐርግሬቭስ የተባለ ሰው ስፒኒንግ ጄኒ በመባል የሚታወቀውን የፈትል መሣሪያ ሠርቷል። ይህ መሣሪያ በጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ የሚካሄደውን የሽመና ሥራ በከፍተኛ ሁኔታ ሊያፋጥነው ችሏል። እ.ኤ.አ በ1760 ዎቹ ዓ.ም. ደግሞ ጀምስ ዋት በእንፋሎት ኃይል የሚንቀሳቀስ ሞተር ሠርቷል። በእንፋሎት ኃይል የሚንቀሳቀስ የመጀመሪያው ሞተር ታቅዶ የተሠራው ከከሰል ማዕድን ጉድጓድ ውስጥ ውኃ እንዲመጥ ተደርጎ ነበረ። የድንጋይ ከሰል በእንፋሎት ለሚሠራው ሞተር ኃይል ሰጪ ከመሆኑም በላይ ብረትን ለማቅለጥም ይጠቅማል። ብረት ደግሞ የተለያዩ ማሽኖችንና ቁሳቁሶችን መሥሪያ ዓይነተኛው ጥሬ ዕቃ ከመሆኑም በላይ ድልድዮችንና መርከቦችን ለመሥሪያ ያገለግላል። በእንፋሎት ኃይል የሚንቀሳቀሱ ባቡሮችና ጀልባዎች በመሠራታቸው የመጓጓዣ ዘዴ ከፍተኛ መሻሻል አሳይቷል። የመጀመሪያው ባቡር የተሽከረከረው በእንግሊዝ ሀገር እ.አ.አ በ1825 ዓ.ም በስቶክተን እና በዳርሊንግተን ከተሞች መካከል በተዘረጋው የባቡር ሀዲድ ላይ ነበረ።

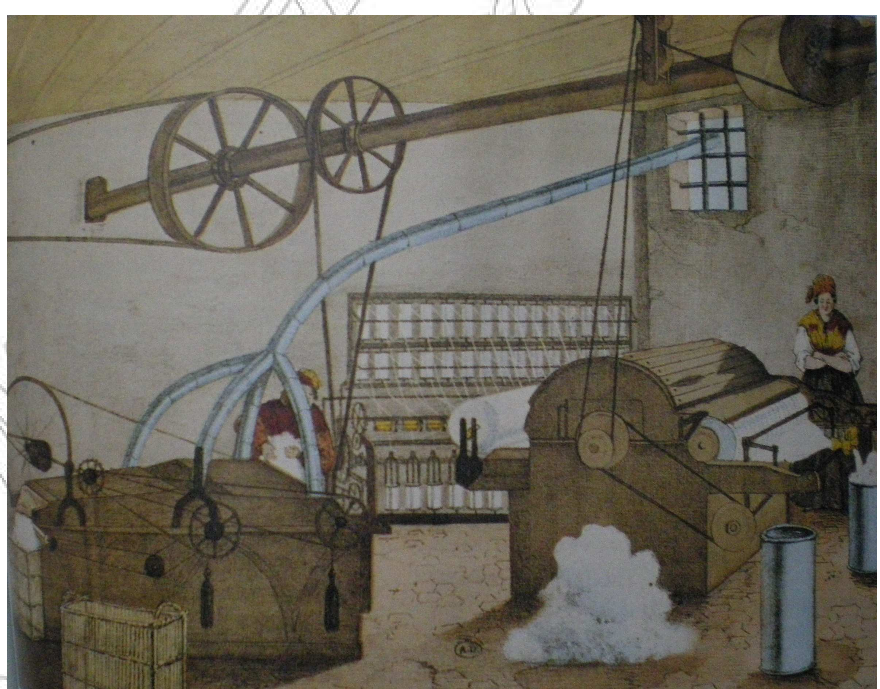

ምሥል 1.16 ጥሬ ጥጥ ወደ ክር ተቀይሮ ለልብስ መሥሪያ ሲዘጋጅ

የኢንዱስትሪ አብዮት ሁለተኛው ደረጃ

በኢንዱስትሪ አብዮት በሁለተኛው ደረጃ ዋናው የኃይል ምንጭ ከእንፋሎት ወደ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ ነዳጅ እና አቶሚክ ኃይል ተቀይሯል፡፡ ሚካኤል ፋራዳይ የተባለ እንግሊዛዊ ዲናሞ በመባል የሚታወቅ የኤሌክትሪክ ኃይል ማመንጫት የሚችል መሣሪያ ሠርቷል፡፡ ይህ መሣሪያ በተለያዩ ፋብሪካዎች በእንፋሎት ኃይል የሚንቀሳቀሰውን ሞተር ተክቷል፡፡

የመገናኛ ዘዴዎችም ታላቅ መሻሻል ታይቶባቸዋል፡፡ ለምሳሌ እ.አ.አ በ1876 ዓ.ም. አሌክሳንደር ግራሀም ቤል ስልክ ሠርቷል፡፡ እ.ኤ.አ በ1899 ዓ.ም. ደግሞ ገሊልሞ ማርኮኒ ሬዲዮ ሠርቷል፡፡

2. የኢንዱስትሪ አብዮት ውጤቶች

የኢንዱስትሪ አብዮት ሁለት ዋና ዋና ውጤቶች አሉት፡፡ ***የመጀመሪያ*** ውጤት በኅብረተሰቡ የአኗኗር ሁኔታ ላይ የታየው ለውጥ ነው፡፡ ይኸውም በምጣኔ ሀብት፣ በማኅበራዊ እና በፖለቲካ ዘርፎች የተፈጠረ ለውጥ ነው፡፡

ሀ. ምጣኔ ሀብታዊ ለውጥ፤ አዳዲስ ማሽኖች ተሠርተው ጥቅም ላይ በመዋላቸው የሰውን ልጅ ድካም ቀንሰዋል፡፡ ይህም ከፍተኛ መጠን ያላቸውን ሸቀጦች በዝቅተኛ ወጪና በቀላል ዘዴ ለማምረት አስችሏል፡፡ ኢንዱስትሪዎች ዋነኞቹ የምርት ማዕከላት እንዲሆኑ አስችሏል፡፡ የመገናኛና የመጓጓዣ ዘዴዎችም እየተሻሻሉ መጥተዋል፡፡

ለ. ማኅበራዊ ለውጥ፤ የማምረቻና ማከፋፈያ ድርጅት መስፋፋት ለከተሞች ማደግ ምክንያት ሆኖአል፡፡ በርካታ ሰዎች በከተሞች በተስፋፉት ፋብሪካዎችና የንግድ ድርጅቶች ተቀጥረው ለመሥራት ከገጠር ወደ ከተሞች ፈልሰዋል፡፡ ይህም ቀስ በቀስ በከተሞች የሚኖረው የሕዝብ ቁጥር እንዲጨምር አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ እያደገ የመጣው የከተማ ሕዝብ ብዛት ለሁለት መሠረታዊ መደቦች መፈጠር ምክንያት ሆኗል፡፡ እነርሱም

- **የባለሀብቱ (capitalist) መደብ፡-** የተለያዩ ፋብሪካዎች ባለቤቶችና ሀብታም ነጋዴዎችን የያዘ መደብ ነው፡፡
- **የሠራተኛ መደብ፡-** በየፋብሪካው ተቀጥረው የሚሠሩ ላብ አደሮችን የያዘ መደብ ነው፡፡

  የባለሀብቱ መደብ አባላት ተጨማሪ ትርፍ ለማግኘት በማሰብ ሴቶችንና ሕጻናትን በጣም ዝቅተኛ በሆነ ክፍያ ያሠሩዋቸው ነበረ፡፡ የሠራተኛው መደብ አባላት የሚገኙበት አስከፊ የኑሮና የሥራ ሁኔታ፣ በጣም ዝቅተኛ ክፍያ እንዲሁም ለረጅም ሰዓት መሥራታቸው ለመብታቸው እንዲታገሉ አስገድዷቸዋል፡፡ ትግላቸውንም በተቀነባበረ ሁኔታ የሚመሩ የሠራተኛ ማኅበራት አቋቁመዋል፡፡

ሐ. ፖለቲካዊ ለውጥ፡- የባለሀብቱ መደብ አባላት በፖለቲካው መስክ ወሳኝ ሚና መጫወት በመቻላቸው የፖለቲካ ሥልጣኑን በእጃቸው አስገብተዋል፡፡

የኢንዱስትሪ አብዮት ያስከተለው ***ሁለተኛው*** ውጤት እ.አ.አ በ19ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ የተጀመረውን የአውሮፓውያን ቅኝ አገዛዝ ነው፡፡ አውሮፓውያን ሌሎች ሀገራትን በቅኝ ግዛት ለመያዝ የተነሡት በሚከተሉት ምክንያቶች ነበር፡፡

ሀ) ለኢንዱስትሪዎቻቸው ጥሬ ዕቃ ለማግኘት

ለ) ለኢንዱስትሪዎቻቸው ምርት ገበያ ለማግኘት

ሐ) በከፍተኛ ፍጥነት እያደገ የመጣውን ሕዝባቸውን ለማሥፈር በቂ ቦታ ለማግኘት ነበር፡፡

> **እ.ኤ.አ በ1914 ዓ.ም. ሰባት የአውሮፓ ሀገሮች 115 በማደግ ላይ ያሉ ሀገሮችን በቅኝ አገዛዝ ሥር አውለው ነበር፡፡**

©MoE FDRE Ethiopia Not to be republished

3. የአዲስ አስተሳሰቦች መታየት

የኢንዱስትሪ አብዮት እ.አ.አ በ19ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን የሕዝቦች የብሔርተኝነት ስሜት ወይም የሀገር ፍቅር ስሜት እንዲፈጠር አስችሏል፡፡ የአንድ ሀገር ሕዝብ ብሔርተኝነት የሚገለጸው ተመሳሳይ በሆነ ሀገራዊ ዝንባሌ፣ ለአንድነት በመቆምና፣ ከባዕድ አገዛዝ ነጻ ሆኖ ለመገኘት ቁርጠኝነት በማሳየት ነው፡፡ በተጨማሪም በትውልድ ሀገር የኩራት ስሜት በማሳየትና የሀገርን ብልፅግናና ዕድገት በመመኘት ይገለጻል፡፡

በአጠቃላይ በኢንዱስትሪ በበለፀጉ ሀገሮች የተስፋፉት ሌሎች አዳዲስ አስተሳሰቦች ማለትም ነጻ አስተሳሰብ (ሊበራሊዝም) ዲሞክራሲና የመድብለ ፓርቲ ሥርዐት መኖር (pluralism) ናቸው፡፡

ሀ. ነጻ አስተሳሰብ (Liberalism):- በመባል የሚታወቀውን ሓሳብ ለመጀመሪያ ጊዜ ያራመደው ጆን ሥቱዋርት ነው፡፡ ነጻ አስተሳሰብ (liberalism) ማለት በንግግር ነጻነት፣ ሒስ በማድረግ፣ በሃይማኖት ነጻነትና መንግሥት በሕዝብ ቁጥጥር ሥር በመዋሉ ማመን ነው፡፡

ለ. ዲሞክራሲ:- የተጀመረው በጥንታዊ ግሪክ ነበረ፡፡ በግሪክ ቋንቋ "ዲሞስ" ማለት ሕዝብ ማለት ሲሆን "ክራሲያ" ደግሞ መንግሥት ማለት ነው፡፡ ስለዚህ ዲሞክራሲ ማለት በሕዝብ የተቋቋመ መንግሥት ማለት ነው፡፡ እ.ኤ.አ ከ1860 እስከ 1865 ዓ.ም. የዩናይትድ ስቴትስ ፕሬዚዳንት የነበሩት አብርሃም ሊንከልን ዲሞክራሲን ሲገልጹ፡፡ "የሕዝብ፣ በሕዝብ እና ለሕዝብ የተቋቋመ መንግሥት" ብለውታል፡፡

ሐ. የመድብለ - ፓርቲ ሥርዐት መኖር (Pluralism):- የካፒታሊስት ሥርዓት - ማኅበር የዲሞክራሲ ዋነኛ ገፅታ ነው፡፡ ፕሉራሊዝም ሲገለጽ የተለያየ የፖለቲካ አመለካከት፣ ሃይማኖት ወይንም ዘር ያላቸው ሰዎች በአንድ በተወሰነ ሕብረተሰብ ውስጥ በአንድነት ሲኖሩ ነው፡፡ ፕሉራሊዝም በፖለቲካ አስተሳሰብ ውስጥ የመድብለ ፓርቲ ፖለቲካ ሥርዐት መኖር ማለት ነው፡፡

◈ አንደኛውና ሁለተኛው የዓለም ጦርነቶች

አንደኛው የዓለም ጦርነት የተካሄደው እ.ኤ.አ ከ1914 - 1918ዓ.ም. ነበር፡፡ ለጦርነቱ መቀስቀስ የተለያዩ ምክንያቶች ነበሩ፡፡

- **አንደኛው የዓለም ጦርነት ለምን ተጀመረ?**

ለአንደኛው የዓለም ጦርነት መቀስቀስ መሠረታዊ ምክንያቶች

ሀ. በኢምፔሪያሊስት ኀይሎች መካከል የነበረ ፉክክር

ለአንደኛው የዓለም ጦርነት መቀስቀስ ከሚጠቀሱት መሠረታዊ ምክንያቶች አንዱ በአውሮፓ ሀገሮች መካከል የነበረው ምጣኔሀብታዊና የፖለቲካ ፉክክር ነበረ፡፡ ለሀገሮቹ መፎካከርና ግጭት መነሻ የነበረው ጥሬ ዕቃ፣ ገበያ እና ግዛት ለማግኘት የሚደረገው እሽቅድምድም ነበር፡፡ በመጨረሻም ፉክክሩ ያመራው ወደ ግጭት ነበረ፡፡

ለ. የጦር ኃይል ግንባታ

በ20ኛው ምዕተ - ዓመት መጀመሪያ ላይ ኃያላን የአውሮፓ ሀገሮች ከፍተኛ የጦር ኃይል ግንባታ ፉክክር ጀምረው ነበረ፡፡ የሠራዊቶቻቸውን መጠን መጨመር ብቻ ሳይሆን ለጦርነት የሚያገለግሉ ቁሳቁሶችን ሁሉ ያደራጁ ነበረ፡፡ እ.አ.አ በ1906 ዓ.ም የእንግሊዝ መንግሥት ተወዳዳሪ የማይገኝላቸውን የጦር መርከቦች ሠርቶ አወጣ፡፡ ከሦስት ዓመታት በኋላ የጀርመን መንግሥት ተመሳሳይ መርከቦች ሠራ፡፡

ሐ. የጦር ቃል ኪዳን ሀገሮች

እ.ኤ.አ በ1879 ዓ.ም. ጀርመንና ኦስትሪያ- ሀንጋሪ፡ "የሁለትዮሽ ቃል-ኪዳን ሀገሮች" (Dual Alliance) በመባል የሚታወቀውን የወዳጅነት ውል ተፈራረሙ፡፡ ከሦስት ዓመታት በኋላ ኢጣሊያ "የሁለትዮሽ ቃል ኪዳን ሀገሮችን" ስትቀላቀል "የሦስቱ ወዳጅ ሀገሮች" (Triple Alliance) በመባል የሚታወቅ እጅግ የተጠናከረ የጦር ኃይሎች ጉራ ተመሠረተ፡፡ ብዙም ሳይቆይ ስያሜያቸው "ማዕከላዊ ኃይሎች" (Central Power) ተብሏል፡፡ እ.ኤ.አ በ1907 ዓ.ም. እንግሊዝ፣ ፈረንሳይና ሩሲያ "የሦስትዮሽ" ሕብረት (Triple Entente) የተባለውን ቡድን አቋቋሙ፡፡ በዚህ የተነሣ አውሮፓ በሁለት ወታደራዊ የጦር-ሠፈሮች ተከፈለች፡፡ እ.ኤ.አ በ1915 ዓ.ም. ኢጣሊያ "ከሦስትዮሽ ቃል-ኪዳን ሀገሮች" ወጥታ "የሦስትዮች" ሕብረት ተቀላቀለች፡፡ "የሦስቱ ወዳጅ ሀገሮች" "ኃያላን የወዳጅ ሀገሮች" ተብለው ተሰይመዋል፡፡

መ. ብሔረተኝነት

ፈረንሳይ ቀደም ሲል በጀርመን የተወሰዱባትን ግዛቶች ለማስመለስ ታደርግ የነበረው እንቅስቃሴ በአውሮፓ ለነበረው ውጥረት ተጨማሪ ምክንያት ነበር፡፡ ሌላው የውጥረት መነሻ ደግሞ በደቡብ ምሥራቅ አውሮፓ በባልካን አካባቢ የነበረው የብሔረተኛነት እንቅስቃሴ ነበረ፡፡ በዚህ አካባቢ የሚኖሩት ሕዝቦች ከኦቶማን ቱርኮች አገዛዝ ነጻ ለመውጣት ያደርጉ የነበረው ትግል ለመጀመሪያው የዓለም ጦርት መቀስቀስ አንዱ ምክንያት ነበር፡፡

ውስን ጥናት

የአንደኛው የዓለም ጦርነት መጀመር

ለአንደኛው የዓለም ጦርነት መጀመር ሰበብ የሆነው የኦስትሪያው አልጋ-ወራሽ አርክዱክ ፍራንዝ ፈርዲናንድ እና ባለቤቱ እ.ኤ.አ. ሰኔ 28 ቀን 1914 ዓ.ም. በቦስኒያ ዋና ከተማ በሳሪያቮ በመገደላቸው ነበር፡፡ ገዳዩ ጋቭሪሎ ፕሪንቺፕ የተባለ የሰርቢያ ብሔረተኛ ነበረ፡፡ ግድያው የሰርቢያ መንግሥት ኀላፊነት መሆኑን ኦስትሪያ–ሀንጋሪ አሳወቀች፡፡ በማስከተልም ኦስትሪያ ሀንጋሪ በሰርቢያ ላይ ጦርነት አወጀች፡፡ በዚህ ወቅት ሩሲያ ከሰርቢያ ጐን ቆመች፡፡ ጀርመን በበኩሏ ኦስትሪያ - ሀንጋሪን በመደገፍ በሩሲያና በፈረንሳይ ላይ ጦርነት አወጀች፡ በመጨረሻም እንግሊዝ በጀርመን ላይ ጦርነት በማወጇ የአንደኛው የዓለም ጦርነት ተጀመረ፡፡

የጦርነቱ ሒደት

- የአንደኛው የዓለም ጦርነት እንዴት ተካሔደ?

የአንደኛው የዓለም ጦርነት የተካሄደው በተለያዩ ሥፍራዎች ነው፡፡ በአውሮፓ ውስጥ ጦርነቱ የተካሄደው በሁለት የጦር ግንባር ነበር፡፡ ግንባሮቹም፤

- የምዕራብ ግንባር እና
- የምሥራቅ ግንባር በመባል ይታወቃሉ፡፡

የማዕከላዊ ኃይሎች አቀማመጥ አማካይ ሥፍራ ላይ ነበረ፡፡ በምዕራብ የእንግሊዝና የፈረንሳይ የጦር ኃይሎች በምሥራቅ ደግሞ ሩሲያዎች በተጠንቀቅ ቆመዋል፡፡ ጀርመኖች የውጊያ ዕቅድ ሲያዘጋጁ በመጀመሪያ በምዕራብ ግንባር በፈረንሳይ ላይ ድንገተኛ የማጥቃት እርምጃ በመውሰድ ድል ከተቀዳጁ በኂላ ተዋጊ ኃይላቸውን ወደ ምሥራቅ በማዞር ሩሲያን ለመውጋት ነበረ፡፡ ነገር ግን ይህ ዕቅዳቸው አልሠራም፡፡ በምዕራብ በኩል የሚዋጋውን ጦር ቀንሰው ወደ ምሥራቅ ለማዝመት ተገደው ነበረ፡፡ ስለዚህ የጀርመን የጦር ኃይል በአንድ ጊዜ በሁለት የተለያዩ ግንባሮች ለመዋጋት ተገዶ ነበረ፡፡

እ.አ.አ በ1917 ዓ.ም. ሰሜን አሜሪካ የቃል-ኪዳን ኃይሎችን ስትቀላቀል የጦርነቱ የኃይል ሚዛን ተለወጠ፡፡ በመጨረሻም እ.ኤ.አ ኅዳር ወር 1918 ዓ.ም. የማዕከላዊ ኃይሎች በጦርነቱ ተሸነፉ፡፡

የአንደኛው የዓለም ጦርነት ያስከተሳቸው ውጤቶች

የአንደኛው የዓለም ጦርነት በቃል-ኪዳን ኃይሎች ድል አድራጊነት ተጠናቋል፡፡ ወታደሮችንና ሲቪሎችን ጨምሮ በብዙ ሚሊዮን የሚቆጠሩ ሰዎች ሞተዋል፡፡ ለጦርነቱ ከ337 ቢሊዮን ዶላር በላይ ወጥቷል፡፡ ከዚህም በላይ በርካታ ኢንዱስትሪዎች፣ ድልድዮችና መሠረተ ልማቶች በሙሉ ወድመዋል፡፡ ብዙ ቤተሰቦች ተፈናቅለዋል፡፡ በፖለቲካ መስክ አሜሪካና ሶቪየት ኅብረት በዓለም ላይ ግንባር ቀደም ኃይሎች ለመሆን ችለዋል፡፡

ምሥል 1.17 በአንደኛው የዓለም ጦርነት ወቅት ወታደሮች በአውሮፓ ለውጊያ በተቆፈረ ጉድባ ውስጥ

MoE, FDRE, Not to be Copied

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.4

ክንውን ሀ

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

- በኢንዱስትሪ በበለፀጉ የአውሮፓ ሀገሮች መካከል የነበረው ምጣኔሀብታዊ እና ፖለቲካዊ ፉክክር መነሻ ምን ነበር?
- በሦስትዮሽ ቃል ኪዳን ሀገሮችና በሦስትዮሽ ወዳጅ ሀገሮች መካከል የነበረውን ልዩነት ምን ነበር?
- የአንደኛው የዓለም ጦርነት ለመጀመር ሰበብ የነበረውን ምክንያት ግለጹ፡፡

- ወታደራዊ የኃይል ሚዛን የቀየረውንና በመጨረሻም የማዕከላዊ ኃይሎችን ሽንፈት ያስከተለውን ሁኔታ አብራሩ፡፡
- የኢንዱስትሪ አብዮት ለምን በእንግሊዝ ሀገር ተጀመረ?
- በመጀመሪያው ደረጃ በኢንዱስትሪው አብዮት ወቅት ዋነኛው የኃይል ምንጭ ምን ነበረ?
- የእንፋሎት ሞተር ለኢንዱስትሪ አብዮት የነበረው ጠቀሜታ ምን ነበረ?
- የኢንዱስትሪ አብዮት ያስከተላቸው ለውጦች ምን ምን ነበሩ?

ለ. የሚከተሉትን አብራሩ

- የእንፋሎት ኃይል
- የሠራተኛ ማኅበር
- የፊትል መማሪያ
- የሠራተኛ መደብ
- የካፒታሊስት መደብ

ሐ. የሚሠሩ ተግባራት

ማጣቀሻ መጻሕፍትን በመጠቀም ቀጥሎ በተጻፉት ሰዎች ላይ አጭር ጽሑፍ አዘጋጁ

- ሚካኤል ፋራዳይ
- አሌክሳንደር ግራሐም ቤል
- ጀምስ ሐርግሪቭስ
- ጉሊልሞ ማርኮኒ
- ጀምስ ዋት

ሁለተኛው የዓለም ጦርነት (እ.ኤ.አ 1939 — 1945ዓ.ም.)

- ሁለተኛው የዓለም ጦርነት እንዴት ተጀመረ?

ሁለተኛው የዓለም ጦርነት የተካሄደው የቃል ኪዳን ኃይሎች (Allied Powers) እና አክሲስ ኃይሎች (Axis Powers) በተባሉ ሁለት ወታደራዊ ጉራዎች መካከል ነበረ፡፡

የቃል ኪዳን ኃይሎች የሚባሉት ፈረንሣይ፣ እንግሊዝ፣ ሩሲያና አሜሪካ ሲሆኑ የአክሲስ ኃይሎች ደግሞ ጀርመን ጃፓንና ኢጣሊያ ነበሩ፡፡

የጦርነቱ መነሻ ምክንያቶች

የጦርነቱ መነሻ ምክንያት የናዚና የፋሺስት ኃይሎች መነሣት ነበር፡፡ ይህም የተፈጠረው በጀርመን የናዚ ፓርቲ፣ በኢጣሊያን የፋሺስት ፓርቲ እንዲሁም በጃፓን አምባገነኖች ሥልጣን በመያዛቸው ነበር፡፡

እ.ኤ.አ ከ1933 ዓ.ም. ጀምሮ ጀርመን በናዚ ፓርቲ ሥር ገብታ ነበረ፡፡ ናዚ የሚለው ምኅፃረ ቃል በሙሉ ቃል ሲጻፍ "ብሔራዊ ሶሻሊስት የጀርመን ሠራተኞች ፓርቲ" ማለት ነው፡፡ የናዚ ፓርቲ መሪ አዶልፍ ሒትለር ይባላል፡፡

ናዚዎች የጀርመን ሕዝብ ዘር ከሁሉም የሰው ዘር በላይ ነው ብለው ያምናሉ፡፡ ስለዚህም ዓለምን መግዛት አለብን ይላሉ፡፡ ጀርመኖች ያካሔዱት ወረራ በአውሮፓ ውስጥ የሁለተኛው የዓለም ጦርነት እንዲጀመር ምክንያት ሆኗል፡፡ ኢጣሊያም በሙሶሊኒ በሚመራው የፋሽስት ፓርቲ ቁጥጥር ገብታ ነበረ፡፡ ኢጣሊያኖች በአፍሪካ አንድ ግዙፍ የኢጣሊያ ግዛት ለማቋቋም ጽኑ ፍላጎት ነበራቸው፡፡

ውስን ጥናት

የሁለተኛው የዓለም ጦርነት መጀመር

እ.ኤ.አ በ1931 ዓ.ም. ጃፓን በሰሜናዊ ቻይና የሚገኘውን ማንቹሪያ በመባል የሚታወቀውን ክፍለ ሀገር ስትወር እ.ኤ.አ በ1935 ዓ.ም. ደግሞ ኢትዮጵያ በኢጣሊያ ተወረረች። በመጨረሻም እ.ኤ.አ መስከረም 3 ቀን 1939 ዓ.ም. ጀርመን ፖላንድን ወረረች። እ.ኤ.አ መስከረም 3 ቀን 1939 ዓ.ም. እንግሊዝና ፈረንሳይ በጀርመን ላይ ጦርነት ሲያውጁ የሁለተኛው የዓለም ጦርነት በአውሮፓ በይፋ ተጀመረ።

የጦርነቱ ሒደት

- የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ውጊያ እንዴት ተካሔደ?

በምዕራብ ግንባር የጀርመን ጦር ግስጋሴ ፈጣን ነበረ። እ.ኤ.አ በ1940 ዓ.ም. ጀርመኖች ፈረንሳይን ወረሩ። ፈረንሳይም የጀርመንን ጥቃት መቋቋም ባለመቻሏ እጅ ሰጠች።

አዶልፍ ሒትለር በፈረንሳይ ላይ ባገኘው ድል በመበረታታት በብሪታኒያ ላይ የአውሮፕላን ጥቃት ሰነዘረ። ነገር ግን የብሪታኒያ ጦርነት እንደተገመተው ቀላል አልነበረም። የብሪታኒያ ጠንካራ የአየር ኃይል የጀርመኖችን ወረራ ለመቀልበስ ችሏል።

ምስል 1.18 በስተግራ ሠላምታ የሰጠው ቢኒቶ ሙሶሊኒ እና በስተ ቀኝ አዶልፍ ሒትለር

እ.ኤ.አ በታኅሣሥ 1941 ዓ.ም. ጃፓን በሰላማዊ(Pacific) ደሴት ሐዋይ ላይ በሚገኘውና ፐርል ሀርበር በተሰኘው የአሜሪካ የባሕር ኃይል ጦር ሠፈር ላይ ጥቃት በመሠንዘሯ አሜሪካ በጃፓን ላይ ጦርነት አውጃለች። እ.ኤ.አ በ1943 ዓ.ም እና በ1945 ዓ.ም መካከል የጦርነቱ የኃይል ሚዛን ወደ ቃል ኪዳን ኃይሎች እያደላ መጣ። የቃል ኪዳን ኃይሎች በእስያና በአውሮፓ በአክሲስ ኃይሎች ላይ በአየርና በባሕር ከፍተኛ የማጥቃት እርምጃ ወስደዋል።

እ.ኤ.አ በ1944 ዓ.ም. ቢኒቶ ሙሶሎኒ ከሥልጣኑ ከተወገደ በኋላ የቃል-ኪዳን ኃይሎች አብዛኛውን የኢጣሊያን ግዛት መቆጣጠር ችለዋል። በዚያው ዓመተ ምሕረት ፈረንሳይ ነፃነቷን አግኝታለች። ሩሲያም በበኩሏ የጀርመንን ዋና ከተማ በርሊንን ተቆጣጠረች። እ.ኤ.አ ሚያዚያ 30 ቀን 1945 ዓ.ም. አዶልፍ ሒትለር ራሱን በራሱ አጠፋ። ከጥቂት ቀናት በኋላ ጀርመን እጇን ስትሰጥ በአውሮፓ የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ተፈጸመ። ይህንን ተከትሎ በሩቅ ምሥራቅ ጃፓንም ተሸንፋለች።

እ.ኤ.አ ነሐሴ 6 እና 9 ቀን 1945 ዓ.ም. አሜሪካ ሒሮሺማ እና ናጋሣኪ በተባሉት የጃፓን ከተሞች ላይ የአቶሚክ ቦንብ ጣለች። ይህ ሁኔታ የሁለተኛው የዓለም ጦርነት በእስያ መጠናቀቁን አበሠረ።

ሁለተኛው የዓለም ጦርነት ያስከተላቸው ውጤቶች

- ጦርነት የሚያስከትላቸው ዋና ዋና ውጤቶች ምንድናቸው?

የቃል - ኪዳን ኃይሎች ጦርነቱን በድል ሲያጠናቅቁ የአክሲስ ኃይሎች ሽንፈትን ተከናንበዋል። የሁለተኛው የዓለም ጦርነት በሰው ሕይወትና በንብረት ላይ ከፍተኛ ውድመት አስከትሏል። 50 ሚሊዮን ወታደሮች በግዳጅ ላይ እንደሞቱ ይገመታል። ብዙ ከተሞች፣ ኢንዱስትሪዎች፣ መንገዶች፣ ሐዲዶች፣ እና ድልድዮች ሙሉ በሙሉ ተደምስሰዋል። ይህ የንብረት ውድመት ሲተመን ከሁለት ሺህ ቢሊዮን ዶላር በላይ እንደነበር ይገመታል።

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.4

ክንውን ለ

በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- እ.ኤ.አ በ1941 ዓ.ም. አሜሪካ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት የተሳተፈችው ለምን ነበረ?
- የአንደኛው የዓለም ጦርነት በዋናነት የተካሄደው አውሮፓ ውስጥ ሆኖ እያለ ለምን የዓለም ጦርነት ተብሎ ሊጠራ ቻለ?
- የአንደኛውና የሁለተኛው የዓለም ጦርነቶች በሰው ሕይወትና በንብረት ያስከተሉትን ውድመት ዘርዝሩ።
- የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ለምን ተጀመረ?
- የሁለተኛው የዓለም ጦርነትን ሂደት ግለጹ
- በሁለተኛው የዓለም ጦርነት የቃል-ኪዳን ኃይሎች አሸናፊ የሆኑበትን ምክንያት ግለጹ።
- ለሁለተኛው የዓለም ጦርነት መጀመር ምክንያት የሆኑትን ሦስቱን ወታደራዊ መንግስታት ስም ጻፉ።

ለ. የሚከተሉትን ግለጹ።

- የጦር ቃል ኪዳን ሀገሮች	- የፋሽስት ፓርቲ
- ኢምፔሪያሊስት ኃይሎች	- የሁለትዮሽ ቃል ኪዳን
- የጦር ኃይል ግንባታ	- የቃል ኪዳን ኃይሎች
- የሦስትዮሽ ቃል ኪዳን	- የናዚ ፓርቲ

ሐ. የሚሠሩ ተግባራት

1. በአውሮፓ ካርታ ላይ የሚከተሉትን ሥፍራዎች አመልክቱ።

- ኦስትሪያ	- ሀንጋሪ	- ቦስኒያ
- የባልካን አካባቢ	- ሰርቢያ	- በርሊን
- ሳራዬቮ	- ፖላንድ	

2. የሚከተሉትን ለዩ

- ፍራንዝ ፈርዲናንድ	- የአክሲስ ኃይሎች	- ቤኒቶ ሙሶሎኒ
- ጋብሪሎ ፕሪንቺፕ	- አዶልፍ ሒትለር	

ቅኝ አገዛዝ እንዳይስፋፋ አፍሪካውያን ያደረጉት መከላከል

- አፍሪካውያን ቅኝ አገዛዝ እንዳይስፋፋ ለመከላከል ያደረጉት ጥረት ምን ነበረ?

ተማሪዎች! ባለፈው ክፍለ ትምህርት ውስጥ የኢንዱስትሪ አብዮት ካስከተላቸው ውጤቶች አንደኛው ዝቅተኛ ዕድገት ደረጃ ላይ የሚገኙ ሀገሮች በቅኝ አገዛዝ ሥር መውደቃቸው እንደነበረ ተምራችኋል፡፡ አሁን ደግሞ በ19ኛው ምዕተ ዓመት ሁለተኛ አጋማሽ ውስጥ የአፍሪካ ሕዝቦች የቅኝ አገዛዝ መስፋፋትን እንዴት እንደተከላከሉ ትማራላችሁ፡፡ ይህ የፀረ ቅኝ አገዛዝ ትግል እስከ 1914 ዓ.ም. ድረስ በተለያዩ የአፍሪካ ሀገሮች ተካሂዷል፡፡

1. የአሻንቲ ፀረ ቅኝ አገዛዝ ትግል

- ቀድሞ ጎልድ ኮስት በመባል የሚታወቀው የትኛው የምዕራብ አፍሪካ ሀገር ነው?

የአሻንቲ ሕዝብ (አሣንቲ) መኖሪያ በዛሬዋ ጋና የሚገኝ በጣም ሰፊ ግዛት ነበረ፡፡ የአሻንቲ ሕዝብ መሪዎች አሳንትሔኔ በመባል የማዕረግ ስም ይጠሩ ነበር፡፡

እ.ኤ.አ በ1874 ዓ.ም. እንግሊዞች በምዕራብ አፍሪካ በአትላንቲክ ውቅያኖስ ዳርቻ የሚገኘውን ቀጭን መሬት ያዙ፡፡ በዚሁ ዓመት እንግሊዞች ወደ አሻንቲ ግዛት እየተስፋፉ ነበረ፡፡ ነገር ግን የአሻንቲ ሕዝብ ሀገሩን ከእንግሊዝ ተስፋፊዎች ለመከላከል ቢሞክርም እ.ኤ.አ በ1896 ዓ.ም. በወራሪዎቹ ተሸንፎ ግዛቱን ተቀምቷል፡፡ እ.ኤ.አ በ1900 ዓ.ም. የአሻንቲ ሕዝብ ለነጻነቱ ከእንግሊዞች ጋር ለሁለተኛ ጊዜ በጀግንነት ተዋግቶ ተሸንፎአል፡፡ በዚያኑ ዓመት እንግሊዞች የዛሬዋ ጋና የምትገኝበትን አካባቢ በሙሉ በቅኝ አገዛዛቸው ሥር ካስገቡ በኋላ ጐልድ ኮስት(Gold coast) ብለው ሠይመውታል፡፡

2. ሳሞሪ ቱሬ

- ሳሞሪ ቱሬ ማን ነው?

እ.ኤ.አ በ1870ዎቹ ዓ.ም ሳሞሪ ቱሬ በምዕራብ አፍሪካ ሠፊ ግዛት መስርቶ ነበረ፡፡ የሳሞሪ ቱሬ ግዛት የዛሬዎቹን የምስራቅ ሴኔጋልን ክፍል የደቡብ ምሥራቅ ማሊ እና ጊኒን አካባቢዎች ያጠቃልል ነበረ፡፡ በዚሁ ወቅት ፈረንሳዮች በምዕራብ አፍሪካ ቅኝ ግዛት በማስፋፋት ላይ ይገኙ ነበረ፡፡ ነገር ግን እ.ኤ.አ በ1886/7 ዓ.ም ሳሞሪ ቱሬ ከፈረንሳዮች ጋር ስምምነት ቢያደርግም ፈረንሳዮች ስምምነቱን አፍርሰው ግዛቱን በኃይል ለመንጠቅ በመሞከራቸው ሳሞሪ ቱሬ በቆራጥነት ተዋግቷል፡፡

ምስል 1.19 ሣሞሪ ቱሬ

ሳሞሪ ቱሬ በምዕራብ አፍሪካ ባሕር ዳርቻ ከሚገኙት ከተሞች ጋር በነበረው የንግድ ግንኙነት አማካኝነት በቂ የጦር መሣሪያ ያገኝ ነበረ፡፡ በዚህም ተጠቅሞ ከፈረንሣዮች ጋር ለሰባት ዓመታት በጀግንነት ተዋግቷል፡፡ ሆኖም በእንግሊዝ እና በፈረንሳይ ሤራ የጦር መሣሪያ አቅርቦቱ ስለተቋረጠበት ሳሞሪ ቱሬ ሊዳከም ቻለ፡፡ በመጨረሻም እ.ኤ.አ በ1898 ዓ.ም. ሳሞሪ ቱሬ በፈረንሳዮች ተይዞ ወደ ጋቦን ተወስዶ ታሠረ፡፡ ከሁለት ዓመታት የእሥር ቆይታ በኋላ ሳሞሪ ቱሬ በተወለደ በሰባ ዓመቱ ዓረፈ፡፡

3. የማጂ ማጂ አመጽ

የማጂ ማጂ አመጽ የተቀሰቀሰው እ.ኤ.አ በ1905 ዓ.ም የጀርመን ቅኝ ግዛት በነበረችው በታንጋኒካ ነበረ፡፡ አመጹ የተጀመረው ቅኝ ገዢዎች የአካባቢውን ሕዝብ በጥጥ እርሻ ላይ እንዲሠራ በማስገደዳቸው ነበረ፡፡ ነገር ግን

© MoE FDR Ethiopia Not to be republished

ሕዝቡ ለቅኝ ገዢዎች ከመታዘዝ ይልቅ በአመጽ እምቢታውን ለመግለጽ ሞከረ፡፡ እንደ ሰደድ እሳት የተቀጣጠለው የአርሶ አደሮች አመጽ የማጂ ማጂ አመጽ በመባል ይታወቃል፡፡ “ማጂ” የሚለው የሰዋሂሊ ቋንቋ ቃል ትርጉሙ ውኃ ማለት ነው፡፡ የአመጹ መሪዎች ሕዝቡ ለአመጽ ሲነሣ የማጂ ውኃ ሰውነቱ ላይ ከተረጨ የጀርመን ጥይት እንደማይገለው አሳምነውት ነበር፡፡ የአመጹ ተካፋዮች ይህንን አምነው በመቀበል ትግላቸውን እ.ኤ.አ እስከ 1907 ዓ.ም. ድረስ ቀጠሉ፡፡ ነገር ግን በመጨረሻ አመጹ ሙሉ በሙሉ በቁጥጥር ሥር በመዋሉ ጀርመኖች አስከፊ የሆነ ቅኝ አገዛዛቸውን አስፋፍተዋል፡፡

4. የአድዋ ጦርነት

- የአድዋ ጦርነት የተካሄደው በማንና በማን መካከል ነበር?
- የአድዋ ጦርነት መነሻው ምን ነበር?

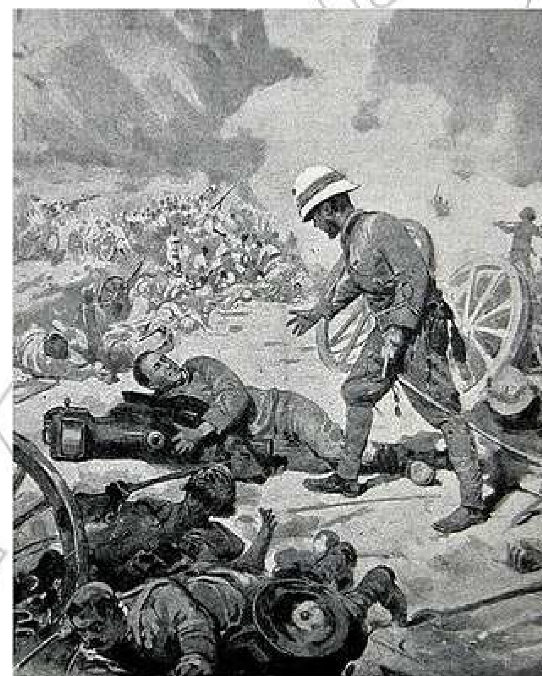

ምስል 1.20 የአድዋ ጦርነት

እ.ኢ.ት.አ ሚያዝያ 25 ቀን 1881 ዓ.ም የውጫሌ ውል በኢጣሊያ እና በዳግማዊ አጼ ምኒሊክ መካከል ተፈረመ፡፡ ውሉ በአማርኛና በኢጣሊያንኛ ቋንቋዎች የተዘጋጁ ሃያ አንቀጾች ነበሩት፡፡ ነገር ግን በኢጣሊያ ቋንቋ የተዘጋጀው ቅጂ ላይ የተጻፈው ስምምነት በአማርኛው ቅጂ ላይ የሌለ ግዴታዎችን አስገብቶ ነበር፡፡

አንቀጽ ሦስት በኢጣሊያ ተይዞ በነበረው መረብ ምላሽ (በዛሬዋ ኤርትራ) እና በተቀረው የኢትዮጵያ ክፍል መካከል ያለውን ድንበር የሚያካልል አንቀጽ ነው፡፡ ጣሊያኖች በዚህ አንቀጽ ሦስት ባለመርካ ታቸው **“ተጨማሪ ስምምነት”** (Additional Convention) በተሰኘ ሌላ ውል የአጼ ምኒልክ የክብር መልክተኛ ከነበሩት ከራስ መኮንን ጋር ተፈራርመዋል፡፡ ይህ ተጨማሪ ውል ጣሊያኖች ግዛታቸውን እስከ መረብ ወንዝ ድረስ እንዲያስፋፉ ይፈቅድላቸዋል፡፡ ስለዚህም ከመረብ ወንዝ በስተ ሰሜን የሚገኘውን አካባቢ ሙሉ በሙሉ ከተቆጣጠሩ በኋላ እ.ኢ.ት.አ ታኅሣሥ 23 ቀን 1882 ዓ.ም. ይህንን ቅኝ ግዛታቸውን **ኤርትራ** ብለው ሠይመውታል፡፡

በአማርኛው ቅጂ የተጻፈው የአንቀጽ 17 ስምምነት **ኢትዮጵያ ከአውሮፓ መንግሥታት ጋር የውጭ ግንኙነት ለማድረግ የጣሊያንን መንግሥት እገዛ መጠቀም ትችላለች** በማለት ሲገልጽ በጣሊያንኛው ቅጅ የተጻፈው ደግሞ **የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ማንኛውንም የውጭ ግንኙነት በኢጣሊያ መንግሥት በኩል ማድረግ አለባቸው** ይላል፡፡ በጣሊያንኛ ቅጂ የተጻፈው ውል ኢትዮጵያ የኢጣሊያ ጥብቅ ግዛት እንደሆነች የሚያረጋግጥ ነው፡፡ በዚህ የተነሣ ኢትዮጵያ የኢጣሊያ ጥብቅ ግዛት መሆኗን ኢጣሊያ ለአውሮፓ ኃያላን መንግሥታት ወዲያውኑ አሳውቃለች፡፡

ነገር ግን እ.ኢ.ት.አ በ1888 ዓ.ም. ዳግማዊ አጼ ምኒልክ የውጫሌውን ውል በሙሉ ውድቅ ማድረጋቸውን ለዋና ዋና የአውሮፓ ኃያላን መንግሥታትና ለራሱ ለኢጣሊያ መንግሥትም አሳወቁ፡፡ ዳግማዊ አጼ ምኒልክ የሀገራቸውን ነጻነትና ክብር ከማዋረድ ጦርነትን መረጡ፡፡

© MoE-FDRE Not for resale

እ.ኢ.ት.አ ጥቅምት 2 ቀን 1888ዓ.ም. ከወራሪው የኢጣሊያ ጦር ጋር ለመፋለም የክተት አዋጅ በመጥራት 100,000 ሠራዊት እየመሩ ወደ ሰሜናዊ ኢትዮጵያ ዘመቱ፡፡

እ.ኢ.ት.አ ኅዳር 28 ቀን 1888 ዓ.ም. ግንባር ቀደሙ የኢትዮጵያ ሠራዊት አምባላጌ ተራራ ላይ መሽጎ የነበረውን የጣልያንን ሠራዊት ድባቅ መታ፡፡

እ.ኢ.ት.አ የካቲት 23 ቀን 1888 ዓ.ም. የመጨረሻው ወሳኝ ጦርነት አድዋ ላይ ተደረገ፡፡ የአድዋ ጦርነት አንድ ሙሉ ቀን የተካሄደ እና ደም ያፋሰሰ ጦርነት ነው፡፡ ኢትዮጵያውያን ተዋጊዎች በከፍተኛ ወኔና ጀግንነት ከጠላት ሠራዊት ጋር ተፋልመዋል፡፡ በጦርነቱ የኢጣሊያ ሠራዊት ሙሉ በሙሉ ተሸንፏል፡፡ ኢትዮጵያውያን የአድዋ ጦርነት ባለድል ሆነዋል፡፡ ከጠቅላላው ሃያ ሺህ የኢጣሊያ ሠራዊት አንድ ሦስተኛ የሚሆነው በጦርነቱ ላይ ሲደመሰስ ሁለት ሺህ ወታደሮች ተማርከው አንድ ሺህ አምስት መቶ የሚሆኑት ደግሞ ቆስለኛ ሆነዋል፡፡ በኢትዮጵያውያን በኩል ከአንድ መቶ ሺህ ሠራዊት ውስጥ ሰባት ሺህ ያህል ተሰውቷል፡፡ የአድዋ ጦርነት የተጠናቀቀው በኢትዮጵያውያን ድል አድራጊነት ነው፡፡ ጣልያኖች የትግራይን መሬት ሙሉ በሙሉ ለቅቀው ከወጡ በኂላ በቅኝ ግዛታቸው ኤርትራ ውስጥ ተወስነው ተቀመጡ፡፡ የአድዋ ድል ኢጣሊያ የቀረውን የኢትዮጵያን ክፍል በቅኝ ግዛቷ ሥር ለማስገባት የነበራትን ዕቅድ ውድቅ አድርጓል፡፡ በተጨማሪም ኢትዮጵያውያን ዘመናዊ የጦር መሣሪያ የታጠቀውን የኢጣሊያ ሠራዊት ድል በማድረጋቸው አፍሪካውያን ወንድሞቻቸው ለነጻነት የሚያደርጉት ፀረ ቅኝ አገዛዝ ትግል የበለጠ እንዲጠናከር አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡

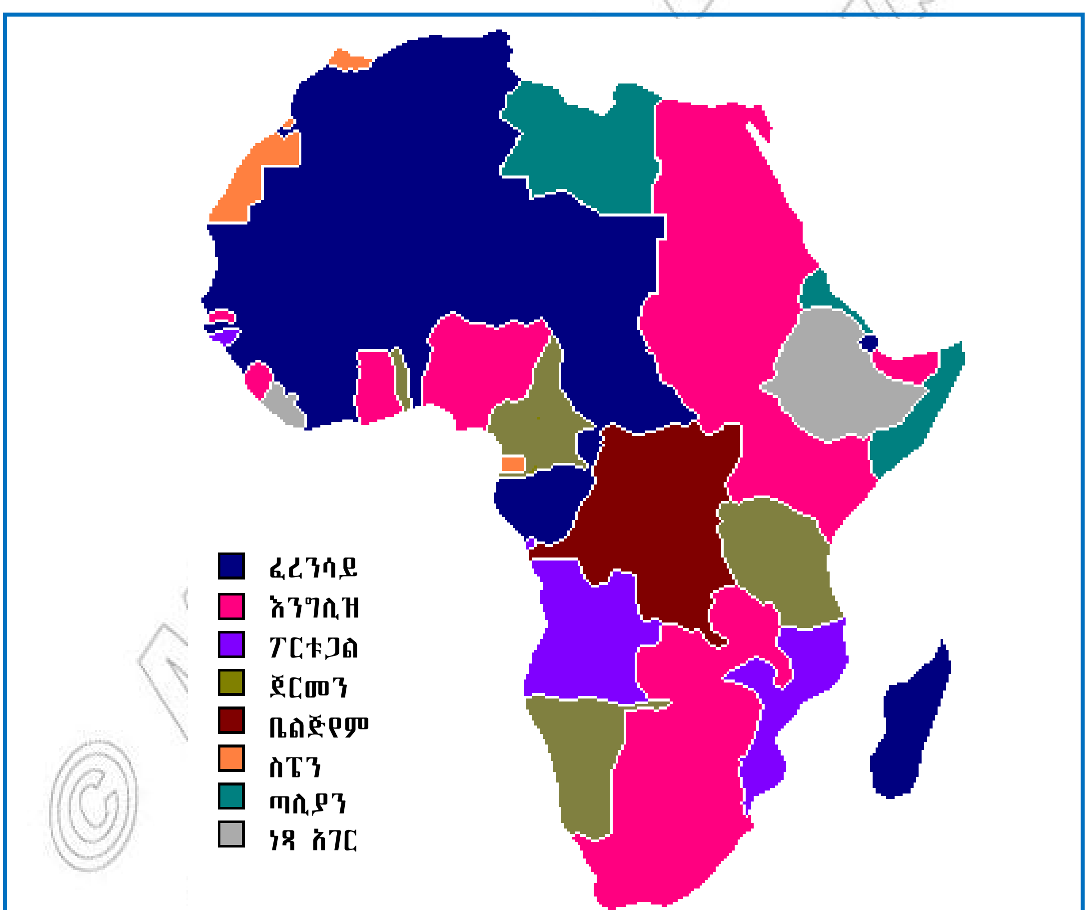

ምሥል 1.21 በቅኝ አገዛዝ ሥር የነበሩ የአፍሪካ ሀገራት

የአፍሪካውያን ፀረ ቅኝ አገዛዝ ትግል

- **የቅኝ አገዛዝን መስፋፋት በመቃወምና የቅኝ አገዛዝን አስተዳደር በመታገል መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?**

የቅኝ አገዛዝን በመቃወም የተደረገው የአፍሪካውያን ትግል እያደገ የመጣው ከአንደኛው የዓለም ጦርነት በኋላ ነው፡፡ ቅኝ አገዛዝን ለማስወገድ አፍሪካውያን የተለያዩ የትግል ስልቶችን ተጠቅመዋል፡፡ በኬንያ የወጣት ኩኩዩ ማኅበር በግብጽ የዋፍዲስት ፓርቲ፣ በቱኒዝያ የኒው- ዳትሱር ፓርቲና በደቡባዊ አፍሪካ የአፍሪካ ብሔራዊ ሸንጎ (ANC) ፓርቲ ፀረ ቅኝ አገዛዝ ትግል ለማድረግ ተቋቁመዋል፡፡

1. ኩኩዩ

ኩኩዩ በኬንያ በጣም ከፍተኛ ቁጥር ካላቸው ሕዝቦች መካከል አንደኛው ነው፡፡ የኩኩዩ የወጣት ማኅበር የተቋቋመው በከተሞች በሚኖሩና የነጮች ንብረት በሆኑት የእርሻ መሬቶች ላይ ተቀጥረው በሚሠሩ አፍሪካውያን ነው፡፡ የእንግሊዝ ሠፋሪዎች በኬንያ የኩኩዩ ሕዝብ ንብረት የነበረውን ለም መሬት በኃይል ነጥቀው በመውሰዳቸው በኩኩዩ ሕዝብና በቅኝ ገዢዋ እንግሊዝ መካከል ጠላትነት እንዲፈጠር ምክንያት ሆኗል፡፡

እ.ኤ.አ በ1921 ዓ.ም. የእንግሊዝ ባለመሬቶች በእርሻ ሥራ የተሠማሩትን የአፍሪካውያን ክፍያ በአንድ ሦስተኛ እንዲቀንስ ማድረጋቸው የኩኩዩ ወጣት ማኅበር እንዲመሠረት ምክንያት ሆኗል፡፡

ሐሪ ቱኩ የተባለው ወጣት የስልክ ሠራተኛ የማኅበሩ መሪ ነበረ፡፡ የማኅበሩ ዓላማ የአፍሪካውያንን መብት ማስከበርና የእንግሊዞችን ቅኝ አገዛዝ መታገል ነበረ፡፡ የማኅበሩ ትልቁ ጥያቄ የእንግሊዝ ቅኝ ገዥዎች ከሕዝቡ በኃይል ነጥቀው የወሰዱትን ለም መሬት ማስመለስ ነበረ፡፡ ነገር ግን የእንግሊዝ ቅኝ ገዢዎች በማኅበሩ አባላት ላይ በጣም አስከፊ እርምጃ ወሰዱ፡፡ እ.ኤ.አ በ1922 ዓ.ም. የማኅበሩ መሪ ሐሪ ቱኩ ታሠረ፡፡

2. የአፍሪካ ብሔራዊ ሸንጎ (African National Congress- ANC)

- **ለሠላሣ ዓመታት ያህል በእሥር ቤት ያሳለፉ የአፍሪካ ብሔራዊ ሸንጎ መሪ ማን ነበሩ?**

የካፒታሊስት ኢኮኖሚ ቀድሞ ያደገው ከሌሎች የአፍሪካ ሀገሮች ይልቅ በደቡብ አፍሪካ ነበረ፡፡ ይህ ሁኔታ ፀረ-ቅኝ አገዛዝ ትግል ለመምራትና ለማስተባበር የሚችል የፖለቲካ ፓርቲ በደቡብ አፍሪካ ለማቋቋም አስችሏል፡፡

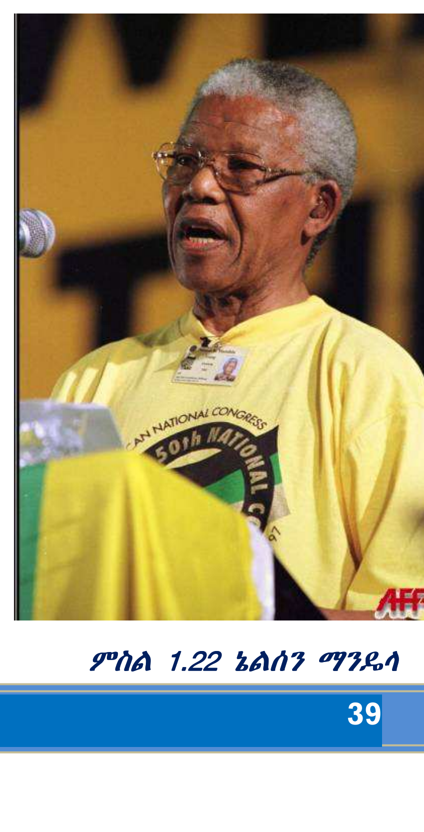

ምስል 1.22 ኔልሰን ማንዴላ

© MoE FDRE Ethiopia Not to be republished

ቅኝ ገዢዎች በደቡብ አፍሪካ የዘር መድልዎ መፈጸም፣ ጥቂቶች ብዙኃኑን በበላይነት መግዛት እንዲሁም ጥቁሮች በነጮች እንዲበዘበዙ የሚያስገድድ ሥርዓት መሥርተው ነበር፡፡

የአፍሪካ ብሔራዊ ሸንጎ (A.N.C) የተመሠረተው እ.ኤ.አ በ1912 ዓ.ም. ነበር፡፡ ይህ ሸንጎ በአፍሪካ በመጀመሪያ የተመሠረተ የፖለቲካ ፓርቲ ነው፡፡ የፓርቲው አባላት በደቡብ አፍሪካ ከተለያዩ የኅብረተሰብ ክፍሎች የመጡ አፍሪካውያን ናቸው፡፡ የፓርቲው ራዕይና ግብ ወደ ደቡብ አፍሪካ ለሥራ የመጡ የሌሴቶና የስዋዚላንድ ዜጎችን አስተሳሰብ ኤ.ኤን.ሲ. ሊለውጥ ችሏል፡፡ እነዚህ ሠራተኞች ሀገራቸው ሲመለሱ ለዲሞክራሲያዊ መብቶችና ለነጻነት ተደራጅቶ የመታገልን ልምድ አስፋፍተዋል፡፡

3. ዋፍድ

ከአንደኛው የዓለም ጦርነት በኋላ ግብጻውያን በእንግሊዞች ላይ ያነጣጠረ ጠንካራ ፀረ-ቅኝ አገዛዝ ተቃውሞና ትግል ጀመሩ፡፡ ይህ የትግል ሂደት ዋፍድ ለተባለ ብሔረተኛ ፓርቲ መመሥረት ምክንያት ሆኗል፡፡ ዋፍድ የሚለው ቃል ትርጓሜው መልዕክተኞች ማለት ነው፡፡ ፓርቲው ለግብጽ ፍፁማዊ ነጻነት መታገል ጀመረ፡፡ ከፓርቲው መሪዎች አንዱ ዛግሉል ፓሻ በመባል ይታወቃል፡፡ በቨርሴይልስ ከተማ በሚካሄደው ስብሰባ የግብጽን የነጻነት ጥያቄ ለማቅረብ ዛግሉል ፓሻ ከመልዕክተኞች ጋር ተጉዞ ነበረ፡፡ ነገር ግን እንግሊዞች ዛግሉል ፓሻን ሜዲትራኒያን ባሕር ላይ ወደምትገኘው የማልታ ደሴት በግዞት ወስደውታል፡፡

እ.ኤ.አ በ1922 ዓ.ም. የግብጽ የነጻነት ጥያቄ ምላሽ ቢያገኝም የእንግሊዝ ወታደሮች እስከ 1956 ዓ.ም. ድረስ የግብጽን ምድር ለቀው አልወጡም፡፡ እ.ኤ.አ በ1923 ዓ.ም. የተመሠረተው የዋፍድ ፓርቲ ለግብጽ ነጻነት የተጀመረውንም ትግል አጠናክሮ ቀጥሏል፡፡

4. ኔዎ ዳትሱር

ኔዎ ዳትሱር እ.ኤ.አ በ1934 ዓ.ም. በሐቢብ ቡርጊባ ቱኒዚያን ከፈረንሳይ ቅኝ አገዛዝ ነጻ ለማውጣት የተመሠረተ ፓርቲ ነው፡፡ ዳትሱር ማለት የሕገ-መንግሥት ፓርቲ ማለት ነው፡፡ እ.ኤ.አ በ1956 ዓ.ም. ቱኒዚያ ነጻነቷን ስትቀዳጅ ሐቢብ ቡርጊባ የመጀመሪያው የሀገሪቷ ፕሬዚዳንት ሆነዋል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3.4

ክንውን ሐ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

1. የሚከተሉትን ለዩ፡፡

- አሻንቲ	- ዳግማዊ ምኒሊክ	- ሐሪ ቱኩ
- ጉልድ ኮስት	- የአድዋ ጦርነት	- ሰዋሂሊ
- አሳንትሔኒ	- የአፍሪካ ብሔራዊ ሸንጎ	- የውጫሌ ውል
- ሳሞራ ቱሬ	- አንደኛው የዓለም ጦርነት	- አንቀጽ ሦስት
- ማጂ ማጂ	- ዋፍድ	- አንቀጽ አሥራ ሰባት
- ዛግሉል ፓሻ	- ራስ መኰንን	- መረብ ምላሽ
- ሐቢብ ቡርጊባ		- ኔዎ ዳትሱር
- ኩኩዩ		

2. የሚከተሉትን ግለጹ።

- ቅኝ ግዛት
- በብዙኃኑ ላይ የጥቂቶች የበላይነት
- ጥብቅ ግዛት

3. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- አሻንቲዎች በጀግንነት የተዋጉት ከማን ጋር ነበረ?
- ሳሞራ ቱሬ ለትግል የተነሣበት ምክንያት ምን ነበረ?
- የማጂ ማጂ አመጽ የተነሣበትን ምክንያት ግለጹ።
- ለውጫሌ ውል መፍረስ ምክንያት የነበሩ የትኞቹ አንቀጾች ናቸው? ውጤታቸውስ ምን ነበረ?
- በሁለቱ የዓለም ጦርነቶች መካከል በአፍሪካ የታዩትን ፀረ-ቀኝ አገዛዝ የትግል ዘዴዎች አብራሩ።
- በኬንያ ኩኩዩ የወጣት ማኅበርን ለትግል ያነሳሣው ምን ነበረ?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- የሚከተሉትን ቦታዎች በአፍሪካ/በኢትዮጵያ ካርታ ላይ አመልክቱ።

- ጋና	- ውጫሌ	- ቱኒዝያ
- ሴኔጋል	- አድዋ	- ደቡብ አፍሪካ
- ማሊ	- ኤርትራ	- ስዋዚላንድ
- ጊኒ	- መረብ ወንዝ	- ግብጽ
- ታንዛንያ	- ኬንያ	- ሌሶቶ

© MoE, FDRE Not to be reprinted

ቁልፍ ቃላት

- ላቲን፡- የጥንታዊ ሮማውያን ቋንቋ
- ልሳነ ምድር፡- ሁለት ትላልቅ የመሬት ክፍሎችን የሚያገናኝ ጠባብ መሬት
- ሒጅራ፡- እ.አ.አ በ622 ዓ.ም ነቢዩ መሐመድ ከመካ ወደ መዲና ያደረጉት ስደት
- ማንዳሪን፡- የቻይናውያን ቋንቋ
- ባሕረ ሰላጤ፡- አንዳንድ ጊዜ የባሕር ወሽመጥ ወይንም የባሕር ሰርጥ ተብሎ ይጠራል፡፡ ጠበብ ብሎ ሁለት ሰፋፊ የመሬት አካላትን የሚያገናኝ የመሬት ክፍል ሆኖ በሁለት ጎኑ በውሃ የተከበበ ነው፡፡
- ብሔረተኝነት፡- ለትውልድ ሀገር ያለ ጠንካራ ስሜት
- ብዙኃንነት፡- የተለያዩ የፓለቲካ ፓርቲዎች በአንድ ላይ መኖር፡፡
- አብዮት፡- ፍፁም የሆነ ለውጥ
- አንጻራዊ መገኛ፡- የአንድን አካባቢ መገኛ ዙሪያውን ከሚገኙ ቋሚ ምልክቶች አንጻር የሚገልጽ አመላካች ነው፡፡
- አኗኗር፡- ሕዝቦች ዕለታዊ ኑሮአቸውን ለመምራት የሚያደርጉት ምጣኔ ሀብታዊ፣ ባህላዊና ማኅበራዊ እንቅስቃሴ መገለጫ ነው፡፡
- ኦሪት (ቶራ)፡- የሙሴ ሕግና ሥርዓት የተጻፈበት የመፅሐፍ ቅዱስ ክፍል፡፡
- ኪስዋሂሊ፡- በምሥራቅ አፍሪካ ሀገራት የሚነገር ቋንቋ
- ክፍለ አኅጉር፡- በዓለማችን ከሚገኙ አኅጉራት መካከል የተወሰነ ሥፍራ የያዘ አኅጉር ወይንም የአንድ መልክአ ምድራዊ ክልልን ወይን ፖለቲካዊ ክልልን ያሳያል፡፡
- ዓ.ዓ (ዓመተ ዓለም)፡- ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበረው ዘመን አቆጣጠር፡፡
- የተበታተነ የሕዝብ ሥርጭት፡- ሕዝቦች ተራርቀውና ተበታትነው መኖራቸውን ያመለክታል፡፡
- የተጠጋጋ የሕዝብ ሥርጭት፡- ሕዝቦች በውስን ሥፍራ በጣም ተቀራርበው በከፍተኛ ቁጥር መኖራቸውን ያሳያል፡፡
- የእንፋሎት ኃይል፡- ውኃን በማፍላት የሚገኝ ኃይል
- ፓትሪሺያኖች፡- በጥንታዊ ሮማውያን መሳፍንቶች

© MoE FDRE Ethiopia Not to be republished

ማጠቃለያ

- ከመሬት ውጪያዊ አካል ሃያ ዘጠኝ በመቶ የሚሆነው በአኅጉሮችና በደሴቶች የተሸፈነ ነው፡፡
- በዓለም ላይ ሰባት አኅጉሮች አሉ፡፡ እነርሱም እስያ፣ ሰሜን አሜሪካ፣ አፍሪካ፣ ደቡብ አሜሪካ፣ አውሮፓ፣ አውስትራሊያ እና አንታርክቲካ ናቸው፡፡
- በጣም ሞቃትና በጣም ቀዝቃዛ የሆኑት አካባቢዎች የተበታተነ የሕዝብ ሥርጭት አላቸው፡፡
- የተጠጋጋ የሕዝብ ሥርጭት ያላቸው አካባቢዎች ከአንድ ስኩዌር ሜትር በማይበልጥ ቦታ በጣም ብዙ ሕዝብ የሠፈረባቸው አካባቢዎች ናቸው፡፡
- የሕዝብ ሥርጭትን የሚወስኑት ተፈጥሮአዊና ማኅበራዊ ምክንያቶች ናቸው፡፡
- የዓለም ሕዝብ አኗኗር በግብርና፣ በኢንዱስትሪ፣ በንግድና በአገልግሎት ዘርፎች የተመሠረተ ነው፡፡
- በዓለም በጣም ብዙ ተናጋሪ ያላቸው ቋንቋዎች ይገኛሉ፡፡ ማንዳሪን፣ እንግሊዝኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ አረብኛ እና ስፓኒሽ ዋና ዋናዎቹ ናቸው፡፡ እንግሊዝኛና ፈረንሳይኛ ዓለም አቀፍ መግባቢያ ናቸው፡፡ የስፓኒሽ ቋንቋ በደቡብ እና በማዕከላዊ አሜሪካ በስፋት ይነገራል፡፡
- ከጥንታዊ የዓለም ሥልጣኔዎች የግሪክ፣ የሮም፣ የቻይና፣ የፐርሺያና የኢንካ ሥልጣኔዎች እጅግ በጣም አስደናቂ ቅርሶች አሏቸው፡፡
- ከዓለማችን ልዩ ልዩ ሃይማኖቶች ክርስትና፣ እስልምና፣ ይሁዲ፣ ቡዲሂዝም፣ ሒንዱይዝምና ሺንቶይዝም ብዙ ተከታዮች አሏቸው፡፡
- በዓለም ላይ የሕዝቦች ሥርጭት ያልተመጣጠነ ነው፡፡ ለምሳሌ ሕንድ፣ ቻይና እና የናይል ሸለቆ በጣም የተጠጋጋ ሕዝብ የሚኖርባቸው አካባቢዎች ናቸው፡፡ በሌላ በኩል እጅግ በጣም ቀዝቃዛ እና በጣም ሞቃት በረሃዎች የተበታተነ የሕዝብ ጥግግት አላቸው፡፡ የሕዝብ ሥርጭትን በዋናነት የሚቆጣጠሩት መልክአ-ምድራዊ አቀማመጥና ማኅበራዊ ምክንያቶች ናቸው፡፡ በተለያዩ አካባቢዎች የሚኖሩ ሰዎች የተለያየ የአኗኗር ዘይቤ አላቸው፡፡
- የኢንዱስትሪ አብዮት የተጀመረው በ18ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ ነው፡፡ የኢንዱስትሪ አብዮት ምንም እንኳን መልካም ውጤት ቢያመጣም ቅኝ አገዛዝን፣ የአንደኛውንና የሁለተኛውን የዓለም ጦርነቶች አስከትሏል፡፡ በሁለተኛው የኢንዱስትሪ አብዮት ደረጃ ወቅት አብዛኞቹ የአፍሪካ ሀገሮች በቅኝ አገዛዝ ሥር ወድቀዋል፡፡ የአፍሪካውያን ፀረ-ቅኝ አገዛዝ ከመሩት የፖለቲካ ፓርቲዎች መካከል የአፍሪካ ብሔራዊ ኮንግረስ ዋፍዲስትና ኒዎ ዳትሱር በቀዳሚነት ይጠቀሳሉ፡፡

የምዕራፍ አንድ

የክለሳ ጥያቄዎች

© MoE, FDR Ethiopia Not to be republished

ሀ. የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች «እውነት» ወይም «ሐሰት» በማለት መልሱ፡፡

1. በተጓዳኝ መስመሮችና በሜሪዲያኖች የሚገለፀው የቦታዎች መገኛ አንፃራዊ መገኛ ነው፡፡
2. የተበታተነ የሕዝብ ስርጭት ያላቸው አካባቢዎች ጥሩ ምሳሌ የአርክቲክ አካባቢ ነው፡፡
3. ፓለቲካዊ አደረጃጀቶችና ምጣኔ ሀብታዊ የዕድገት ደረጃ የሕዝብ ስርጭት ዋነኛ ተፈጥሮአዊ ምክንያቶች ናቸው፡፡
4. ጥሬ ዕቃዎችን ወደ ያለቀላቸው የፍጆታ ሸቀጥነት የመለወጥ ሥራ የፋብሪካ ወይም የኢንዱስትሪ ሥራ ይባላል፡፡
5. የመሬት ሰፊው አካል በውሃ የተሸፈነ ነው፡፡

ለ. አዛምዱ

በ "ሀ" ረድፍ የተዘረዘሩትን በ "ለ" ረድፍ ከቀረቡት ጋር አዛምዱ፡፡

"ሀ"	"ለ"
1. ዳግማዊ ምኒልክ	ሀ) በጀርመን ላይ የተካሄደውን አመጽ የመራ
2. ሳሞራ ቱሬ	ለ) በእንግሊዝ ላይ የተካሄደውን አመጽ የመራ
3. ሐቢብ ቡርጊባ	ሐ) በጣሊያን ላይ የተካሄደውን ጦርነት የመሩ
4. ጋብሬሎ ፕሪንቺፕ	መ) በፈረንሳይ ላይ የተካሄደውን አመጽ የመራ
5. ቤኒቶ ሞሶሎኒ	ሠ) የናዚ ፓርቲ መሪ
6. አዶልፍ ሂትለር	ረ) የፋሽስት ፓርቲ መሪ
	ሰ) የቱኒዚያ አመጽ መሪ
	ሸ) የግብጽ አመጽ መሪ
	ቀ) በስፔን የተካሄደ አመጽ የመራ
	በ) የአውስትሪያን ልዑል የገደለ

ሐ.ምርጫ

ለእያንዳንዱ ጥያቄ ትክክለኛውን መልስ ከተሰጡት አማራጮች ምረጡ፡፡

1. የሕዝብ ክምችት ከፍተኛ በሆነባቸው አካባቢዎች አጣዳፊና ዋነኛ ችግር ያልሆነው፡፡
   ሀ. የምግብ ሰብል እጥረት
   ለ. የመኖሪያ ቤትና የእርሻ ቦታ እጥረት
   ሐ. የአካባቢ ንጽሕና ጉድለት
   መ. የሃይማኖት ግጭት
2. በዓለም ትልቁ አኅጉር
   ሀ. አፍሪካ
   ለ. ሰሜን አሜሪካ
   ሐ. ደቡብ አሜሪካ
   መ. እስያ

3. ኢንዊቶች የሚኖሩት በ __________ ነው፡፡
   ሀ. ሩቅ ምሥራቅ ሀገሮች
   ለ. በአንታርክቲክ አካባቢ
   ሐ. ሰሜን አሜሪካ፣ በአውሮፓና እስያ አካባቢዎች
   መ. በደቡባዊ አፍሪካ
4. ከሚከተሉት አንዱ የሕዝብ ሥርጭትን የሚወስን ተፈጥሮአዊ ምክንያት አይደለም፡፡
   ሀ. የምጣኔ ሀብታዊ የዕድገት ደረጃ
   ለ. የአየር ንብረት
   ሐ. የአፈርና የእፅዋት ሀብት
   መ. የመሬት አቀማመጥ
5. በዓለም ዝቅተኛ ሥፍራ የሚገኝበት አካባቢ ______________ይባላል፡፡
   ሀ. የኮባር ረባዳማ አካባቢ
   ለ. ሙት ባሕር
   ሐ. የጋንጀስ ሸለቆ
   መ. የአልኒታር ረባዳማ አካባቢ
6. ከሚከተሉት አንዱ እጅግ በጣም የተበታተነ የሕዝብ ሥርጭት ያለው አካባቢ ነው፡፡
   ሀ. የናይል ሸለቆ
   ለ. ጃፓንና ሕንድ
   ሐ. የሐሩር በረሃማ አካባቢዎች
   መ. ቻይናና ባንግላዴሽ
7. በማደግ ላይ ባሉ ሀገሮች የአብዛኛው ሕዝብ ኑሮ የተመሠረተው ______________ ነው፡፡
   ሀ. በኢንዱስትሪ
   ለ. በእርሻ
   ሐ. በቱሪዝም
   መ. በንግድ
8. በአፍሪካ የመጀመሪያው የፖለቲካ ፓርቲ የተቋቋመው በ__________ነው፡፡
   ሀ. ኬንያ
   ለ. ደቡብ አፍሪካ
   ሐ. ቱኒዚያ
   መ. ግብጽ

መ. የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በተገቢ ቃላት ወይም ሐረጋት ሙሉ፡፡

1. በታንጋኒካ በቅኝ ገዢዎች ላይ የተነሣው አመጽ __________ ይባላል፡፡
2. በጀርመን የናዚ ፓርቲ መሪ የነበረው ________ ይባላል፡፡
3. በአፍሪካ ትልቁና ሞቃታማው በረሃ_______________ ነው፡፡
4. የሕዝቦችን የአኗኗር ሁኔታ የሚወስኑት __________፣__________ ናቸው፡፡
5. ከምሥራቅ እስያ በከፍተኛ የሕዝብ ክምችት የሚታወቁት ሀገሮች __________እና ______________ ናቸው፡፡

ሠ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ስጡ፡፡

1. የጥንታዊ ቻይና ሥልጣኔ ለዓለም ያበረከተውን አስተዋጽኦ ዘርዝሩ፡፡
2. በአማርኛና በኢጣሊያ ቋንቋዎች በተዘጋጁት የውጫሌ ውል ቅጂዎች መካከል የነበረውን ልዩነት ግለጹ፡፡
3. በቀዝቃዛው በረሃ አካባቢ የሕዝቦች ዋነኛ መተዳደሪያ ምንና ምን ናቸው?
4. የኢንዱስትሪ አብዮት ያስከተለውን ምጣኔ ሀብታዊ ጠቀሜታ ዘርዝሩ፡፡

© MoE FDR Ethiopia Not to be republished

ፍተሻ

የምታውቋቸውን ክንውኖች በመለየት በእያንዳንዱ ሳጥን ውስጥ ይህንን (✓) ምልክት አኑሩ፡፡

1. የሰባቱን አኅጉራት ካርታ እሠራለሁ፡፡ ☐
2. የአኅጉራትን አንጻራዊ መገኛ እገልጻለሁ፡፡ ☐
3. የዓለም አኅጉራት ቆዳ ስፋት አወዳድራለሁ፡፡ ☐
4. የዓለም ከፍተኛና ዝቅተኛ ቦታዎችን እለያለሁ፡፡ ☐
5. የዓለም ታላላቅ ሐይቆችና ወንዞችን እለያለሁ፡፡ ☐
6. በዓለም የሚነገሩ ዋና ዋና ቋንቋዎችን እገልጻለሁ፡፡ ☐
7. ዋና ዋና የዓለም ቋንቋዎች መገኛን በካርታ ላይ አመለክታለሁ፡፡ ☐
8. ጥንታዊ የዓለም ሥልጣኔዎች ያበረከቱትን አስተዋጽኦ እገልጻለሁ፡፡ ☐
9. ጥንታዊ የዓለም ስልጣኔዎች ያበረከቱትን አስተዋጽኦ አደንቃላሁ፡፡ ☐
10. የዓለም ዋና ዋና ሃይማኖቶችን ሥርጭት እገልጻላሁ፡፡ ☐
11. የሌሎች ሃይማኖቶችን እኩልነት እገልጻለሁ፡፡ ☐
12. ሕዝብ በጣም ተጠጋግቶና ተበታትኖ የሚኖርባቸውን የዓለም አካባቢዎች እለያለሁ፡፡ ☐
13. የዓለም የሕዝብ ሥርጭት የተለያየበትን ምክንያት እለያላሁ፡፡ ☐
14. በዓለም ላይ የሚገኙትን የተለያዩ የአኗኗር ዘይቤዎች አደንቃለሁ፡፡ ☐
15. አኗኗራችንን ከሌሎች ሕዝቦች አኗኗር ጋር አነጻጽራለሁ፡፡ ☐
16. የእስልምና ይማኖት አመጣጥን መጥቀስ እችላለሁ፡፡ ☐
17. የክርስትና ሃይማኖት አነሳስና ዕድገትን በአጭሩ ማስቀመጥ እችላለሁ፡፡ ☐
18. በዓለም ላይ ከፍተኛ (የተጠጋጋ) እና ዝቅተኛ (የተበታተነ) የሕዝብ ክምችት ያላቸውን ቦታዎች መለየት እችላለሁ፡፡ ☐